

Přítomnost

ROČNÍK XII

V PRAZE 9. LEDNA 1935

ČÍSLO 1

Zlé i dobré

Těžko by bylo klidně debatovat o právě uplynulém roku se zkrachovaným podnikatelem, s nezaměstnaným dělníkem nebo úředníkem nebo s nositelem oné podivné a před hladem nechránící hodnosti, kterou právě rok 1934 z hlubokosti své těžkosti a zmatenosti vytvořil, s úřednickým či profesorským aspirantem. Ti všichni by nedebatovali, nýbrž proklínali. Jsou-li pro ně nějaká slova útěchy, neznám jich, ani se nebudu namáhat, abych je vymyslel. Bylo by nestoudno postavit se před šik sedmi nebo osmi set tisíc nezaměstnaných a počastovat je několika frázemi. Neubírejte této době nic z její hrůzy, neboť čím je hroznější, tím poučnější. Jinak se nehnou srdce ani mozky, a ti, kterým ještě do bot neteče, budou dále popírat, že se musí stát něco pronikavého, něco nebývalého. Nebojte se, že myslíme na revoluci. Myslíme na organizaci. Ta je také něco nebývalého. Lidé, kteří se v tomto obecném ztroskotání zachytili nějaké trosky bývalého blahobytu, odvažují se někdy mluvit o nezaměstnaných s cynickou hloupostí, líčící je jako lenochy, kteří o práci nestojí, roznášejíce ubohou anekdotu o tom, kterak nějaká dělnice se za podporu v nezaměstnanosti dala naondulovat, a myslíce, že se tak s touto otázkou vypořádali. To jest počínání nedůstojné i průměrného rozumu, to jsou lidé, kteří sobecky na svém ještě neděravém člunku sedí a pomlouvají tonoucí, to jsou temní nepřátelé pravdy. Svět naopak si musí uvědomit v celé ostrosti, co se děje: že za jeho dosavadního společenského zřízení je možno, aby miliony docela normálně pilných lidí bez své nejmenší viny přišli o práci a živobytí a stali se vagabundy. Má-li se něco reformovat, je třeba dříve důkladně vědět, jak je to zlé. Činu předchází poznání, a my právě v zájmu potřebné aktivity nechceme patřit k těm, kdo se snaží něco zatajit nebo okrášlit. Jestliže někoho tím vyrušujeme z klidu, ať. Na klid nemůže v této době žádná pojišťovna nikoho pojistit.

Rok 1934 nepřinesl žádné ulehčení hmotné bídy, rozseté po světě, které by stálo za řeč. Na jaře a v létě se sice zdálo, že je o několik stupňů mrazu méně na krisovém teploměru, že nezaměstnanost začíná klesat pozoruhodnějším způsobem. Optimistické povahy začaly už volat: země! Ale podzim nás zahnal téměř úplně zpět do temných poměrů r. 1933. Proč by však také měla krize ustupovat? Z laskavosti nějakého božstva? Ještě se nestalo nic z toho, čeho by bylo třeba, ještě se státy navzájem potírají krutou a nesmyslnou celní válkou, ještě se lidé vzpírají myšlence, že také hospodářství se může a musí organizovat, dosud trvá začarovaný koloběh mezi malou kupní silou mas a malou výrobou, ještě si někteří průmysloví kapitáni nepoložili vážně otázku, kdo má kupovat jejich výrobky, byl-li národní důchod zdecimován, ještě se neví, že racionalisace je zhoubá, neprovádějí-li ji lidé se sociálním svědomím. Protože máme poměry, jaké jsme měli, máme i jejich pochmurné následky, jaké jsme měli. Kdy bude krize překonána? Ne dříve,

dokud lidé se nerozhodnou ji překonat, dokud se mnohé a mnohé nezmění, a ne bez oprav tohoto sociálního řádu, jež si někteří v pozoruhodné sleposti dosud dovolují pokládat za věčný. Dáme vám snadný návod, jak se státi prorokem na rok 1935: pozorujte, budou-li političtí a hospodářští vůdcové Evropy, kteří se sejdou v Ženevě nebo někde jinde, schopni dohodnout se o společných činech a zákrocích proti krizi. Nebudou-li schopni, půjde-li vše, jak šlo, popluje-li se dále se shnilým proudem, jež nás nese, prorokujte, že na konci r. 1935 budou cifry nezaměstnanosti stejně velké jako nyní, a nemůžete se zmylit. Neboť stejné příčiny mají vždy stejné následky.

Byl tedy rok 1934, jak se sluší na čtvrtý rok krise, pochmurnou, ošuntělou, strádáním a vzdycháním nasyčenou periodou. Doufejme, že to má snad také svou cenu: někdy musí být dlouho zle, aby bylo líp, aby se v hlavách rozsvítlo. Rok 1934 rozmnožil aspoň důkazy, že dosavadními prostředky se k lepším časům nedopracujeme. Jaké to byly prostředky? Nehledíme-li k prostředku obecné celní ochrany v takové výši, v jaké ji Evropa dosud nepoznala, a která svými ničivými důsledky pro mezinárodní obchod musí býti jmenována mezi hlavními konservátory krise, jsme na rozpacích, o jakém prostředku bychom se ještě zmínili, nechceme-li pasivitu nazvat prostředkem. Lidstvo jen pomalu, přes překážky předsudků, dospívá k rozumnosti a nepochybně musí být doháněno k pokroku zlými zkušenostmi. Nuže, r. 1934 tyto zlé zkušenosti prodloužil a rozmnožil, byl dalším absolvovaným rokem názorného vyučování. Jiného nároku na naši vděčnost tento ubohý rok nemá.

Trochu lépe o něm můžeme mluvit, pozorujeme-li jej s hlediska evropské politiky. Bůh války několikráte zatřásl rudým chocholem a poděsil lidi, ale na konec, zdá se, zalezl do své jeskyně hlouběji, než byl na počátku roku. Je možno se odvážit proroctví, že letos se budou lidé bát války méně než loni.

Snad hlavní otázkou evropské politiky od té chvíle, co Adolf Hitler je prvním mužem v Německu, bylo, podaří-li se mu nalézt spojení pro válečný podnik. V knize „Mein Kampf“ rozpovídal se tak upřímně, že ho to nyní až mrzí, a že v každém dalším vydání své knihy něco z té upřímnosti zdefrauduje. Avšak i v této barbarské knize, již psal ve chvílích, kdy žádné ze zábranných center v něm nefungovalo, dává Hitler Němcům na srozuměnou, že budou moci vésti válku jen tehdy, naleznou-li spojení. Rok 1934 zasloužil se o lidstvo tím, že Hitlerovi žádného spojení neuštedřil, že mu naopak odcizil ty, s nimiž Hitler se odvažil počítati, Anglii a Itálii. To je tedy zcela výtečná věc pro mír. Po boku Německa nevidíme nikoho se vyskytovat mimo Polsko, které však hraje nějakou vlastní, sobeckou vysokou diplomatickou hru, a které s Německem do žádné války nepůjde, poněvadž jest právě státem, který získal v poslední válce nejvíce německého území a který ví, co by po vítězné odvetné německé válce musil dříve nebo později očekávat.

Německo je dnes mnohem osamocenější než r. 1914, vyhlídky válečné jsou proti němu, a to logicky musilo by se zdáti dostatečnou zárukou proti válce. Můžeme říci, že situace je taková, že rozumný Němec války nepovede. Tato příjemná vyhlídka je kalena jen tou okolností, že nevíme, kdo je a kdo není rozumný Němec a že neznáme poměru rozumných a nerozumných sil v Hitlerově duši. Nemůžeme se proto zaručiti, není-li schopen jednoho dne přece vrhnouti se do války z nějakého nenadálého mystického nebo zoufalého pohnutí. Míra Hitlerovy rozumnosti je evropskou záhadou, a to je překážkou, abychom ještě důvěřivěji mluvili o zachování míru.

Avšak pozorujme chování Hitlerovo v posledním roce, abychom zjistili, jsou-li rozumové úvahy schopny ho ovládat. Není to pozorování zcela beznadějně. Během roku 1934 podrobil Hitler svůj zevnějšek, jenž byl v roce jeho nástupu k moci zcela divoký, mnohým zušlechťujícím úpravám. Jedná se nyní ještě o závěrečnou manikýru: tygří drápy, které s oblibou ukazoval, mají být ostříhány a vyleštěny, „Mein Kampf“ má být tak upraven, aby tu knihu mohli čísti dokonce i Francouzi bez pocitu urážky, Hitler, který byl znám jako nejhlásitější bard války, pronesl už několikrát několik souvislých vět o potřebě míru. Začátek roku 1935 přinesl, co rok 1934 připravil: úmluvu francouzsko-italskou, tuto nejpotešitelnější událost v mezinárodní politice za posledních nepřijemných pět let. Rozpor mezi Francií a Itálií byl přímo základem divokých plánů Třetí říše. Jestliže nyní byl urovnán — zajisté z toho pocitu, že to, co Francii a Itálii od sebe dělí, není ničím proti tomu, co oba tyto státy dělí od hitlerovského Německa — můžeme očekávat, že Hitler bude ještě souvisleji mluvit o míru. Nepravíme, že mluví o něm rád, ani nepravíme, že neobmýšlí nějakou lest. Pravíme jen, že síla poměrů, na niž narazil, byla taková, že ho přiměla zušlechtiti se. Co ho donutilo o míru mluvit, může jej také donutiti mír zachovati. Co to bylo? Vyhlídka, že by válku prohrál. Musí tedy evropská politika v příštích letech býti vedena s tím hlavním cílem, aby Německu byla stále na oči stavěna beznadějnost válečného dobrodružství a přesila, jež by se proti němu obrátila. Rok 1934 také Hitlera naučil se báti války — velký to zisk. Můžeme věřit aspoň tolik, že ji nerozpoutá zcela lehkomyšlně, poněvadž zná risiko. Do této doby musili jsme se bát i zcela lehkomyšlné války.

Také vnitřní posice hitlerismu oslábila, a to je další důvod, proč Hitler začíná mluvit o míru s uznáním. Nevěří už, že by našel za sebou jednotný národ, ba ani jednotnou stranu. Bartolomějská noc 30. června odhalila překvapenému světu vnitřní krizi, v níž se národně sociální strana zmitá. Bude se zmitati čím dále tím více, poněvadž Hitler je neschopen splniti své sliby, které veřejně činil, a plní jen sliby, které učinil tajně těm, kdo ho financovali. Vývoj v Německu je nyní takový: Hitler pomalu odcizuje se své straně a stává se reprezentantem konservativců a říšské armády. Blíží se den, kdy velká většina ctitelů hákového kříže pozná, že byla tak oklamána, jako snad nikdo v novější historii. To bude pak také den, kdy Hitler se svou gardou praetoriánů sotva stačí násilím ovládat Německo a naprosto bude neschopen násilných zahraničních podniků.

Lesk Hitlerovy diktatury v r. 1934 velmi se oslabil, protože to byl rok, kdy mělo býti splněno něco ze slibů, jež byly tak orientálním způsobem rozsévány mezi lid. Roku 1933 mohli Hitler, Goering a Goebels jen ukazovat, jak dovedou mluvit — roku 1934 bylo na nich, aby ukázali také, jak dovedou jednat. Postavte proti sobě sliby a výsledky a můžete předpovědět, že není daleko doba, kdy celého německého národa zmocní se hluboké znechucení. Tu pak tento národ přestane být pro Evropu nebezpečným. Bude mít dost co činit se svými vlastními zmatky.

Hospodářská krise a válka — to byla hlavní témata r. 1934. V jednom jsme neučinili žádných pokroků, v druhém můžeme na jisté pokroky ukázati.

F. Peroutka.

p o z n á m k y

Jak si představuje P. Stašek ducha křesťanského

Zdá se, že nejméně je spokojeno s mocenským postavením katolicismu u nás české křídlo lidové strany. Sem se soustředili odpadlíci od fašismu, odtud před rokem vyšla agitace pro stavovské zřízení a tady je pořád nějaká nespokojenost s místem, jež katolicismu vykávala československá demokracie. S agitací stavovskou to nešlo, i byla poslána k čertu a do služby Bohu bylo teď zapraženo zas jiné, osvědčenější heslo, totiž „křesťanský duch“. Zejména se žádá, aby tento křesťanský duch sestoupil na československou rodinu a na státní školy. Velmi zajímavý je oblek, v němž se křesťanský duch ukazuje obecně, čtoucímu katolické listy. Kdykoli se totiž má objevit na veřejnosti, je katolickými redaktory pečlivě převlečen do roucha nacionálního. Nyní vystupuje zejména v kroji plzeňském a chodském, na kroje moravské ještě nedošlo. Tuto konfekci pro křesťanského ducha má v lidovém hnutí na starosti hlavně pan redaktor Scheinost. Duch sám pak je svěřen péči pana kanovníka Staška, jehož úkol záleží v tom, aby občas sáhl pod kroj a přesvědčil se, zdali duch pod ním se skrývající je ještě věrojatně katolický a zdali snad nebyl neopatrnými redaktory nahrazen nějakým jiným. Po každém takovém sáhnutí pak vystoupí pan kanovník na veřejnost a ujišťuje, že duch katolický, potažmo křesťanský, tam opravdu jest a že utěšeně vzrůstá. Poslední takový projev se datuje ze dne 25. prosince 1934, kdy vyšel v „Lidových listech“. Právě se v něm toto:

„Národ musí být ve všech vrstvách přímo prosycen duchem křesťanským. Musí se začít od rodiny a proto naše hnutí tak neúprosně zápasí proti rozlukovému zákonodárství manželskému. Musí se pokračovati ve škole, a proto chceme křesťanskou školu. Nechceme ji výhradně pro sebe, chceme ji pro celý národ v jeho vlastním zájmu.“

V tom, že kněží nechtějí křesťanskou školu pro sebe, jim věříme na slovo. Obcují s duchem křesťanským dost často a dost důvěrně, než aby v něm ještě školami musili být vzděláváni. Nikoli, jim jde o „národ“, lépe řečeno o to, aby výchova všech dětí bez rozdílu byla odňata rodičům a civilním učitelům a svěřena katolickým kněžím, jinými slovy, aby československé státní školství bylo zklerikalizováno. Takto brutálně se ovšem katolíci ještě neodvažují svůj požadavek vyslovit, to musíme učinit my za ně. V jejich agitaci se ještě jeví jakási nesmělost. Z opatrnosti mluví raději o duchu křesťanském než o duchu katolickém, aby se lidé příliš nepolekali. Přesně vzato, je křesťanství daleko širší pojem než katolictví, a svěřilo by to tedy u katolíků o vzácném a docela nebývalém sebezapření, kdyby své řeči o křesťanství mysliili doslova. Ale oni nemyslí, tím budme jisti. O povaze toho ducha křesťanského tedy sotva bude pochyba. Neděláme si o něm iluzi a víme, co jest nám od něho očekávat, kdybychom dopustili, aby na nás v hojnější míře sestoupil. Ale přes to všecko se zdá, že to, co se v něm skrývá, je ještě daleko horší než naše nedůvěřivé očekávání. Stašek totiž dál vykládá, že nezáleží tak na počtu náboženských hodin, jako na tom, aby byla škola skrz naskrz proniknuta zásadami křesťanské výchovy, a dodává:

„Universita pražská, tato matka škol, už to pochopila, a z posledních událostí v jejím středu jsme viděli, že na ní vládně docela jiný duch než na školách ostatních, které musí ještě doháněti čas a vývoj.“

Tohle je opravdu objev, který by měl být zapsán do análů křesťanského zjevení. Marně se pídíme, co bylo na posledních událostech na pražské universitě — čímž se zajisté míní insigniáda — tak nápadně křesťanského, že by to musilo najít zalíbení u katolického sluhy božího. Vším právem si klademe otázku, jak daleko došel ud úpadek českého katolictví, když nám takovéto události vydávají jeho oficiální představitelé a církevní hodnostáři za projev křesťanského ducha. Ať se pak nediví, že tohleto nechceme do škol a do zákonodárství pustit. Jsme v demokratickém státě, kde má každý volnost a možnost, aby si opatřil takovou porci křesťanského ducha, jakou spotřebuje. Ale na svou pěst a za své peníze! Státní dodávky tohoto artiklu odmítáme co nejrozhodněji. Z. S.

Americká krise a ženevská konjunktura

Nikoho již celkem nepřekvapuje, že ve Spojených státech, jež se původně zachovaly k ženevské Společnosti národů velmi macešsky, vzrůstá zájem o udržení míru pomocí mezinárodní organizace. Pomalu sice, ale za to naprosto jistě veřejné mínění strýce Sama nabývá přesvědčení, že jeho „splendid isolation“ je právě tak pro kočku, jako je již dávno k ničemu výborné osamocení Anglie. Technika moderního zbrojení naučí i Američany lépe chápat a oceňovat mezinárodní solidaritu, a co nedokáže dobromyslnému avšak poněkud sobeckému Yankeeovi technika, dokáže americká krise, hospodářská i mezinárodně politická. I ve Washingtonu se přijde na to, že zbrojení má sice svůj začátek, ale i konec, a že co nestačí k zajištění vlastní bezpečnosti pomocí ocele, to je nutno doplnit nějakou mírovou organizací. Proto se v Ženevě téměř již připravují na přijetí Ameriky do Společnosti národů.

Byla by to událost, jež stojí za malou úvahu ještě dříve, než k ní dojde. Patnáct let Amerika nutila evropské státy k placení válečných dluhů a dovolila, aby drahý poválečný mír, organisovaný pracně ze Ženevy, platil kdekdo, kromě Spojených států. Patnáct let Spojené státy neznaly výhod mezinárodní součinnosti, kromě snad výhody společného boje všech států proti opiovému zlu a v tom případě zásluha o americkou spolupráci nepřipadne vládním, nýbrž prostě starostlivým Američankám zralého věku, jež své humanitní snahy vybíjejí v boji proti opiu. Veřejné mínění v Americe bylo pečlivě informováno o všech nepříjemnostech ženevské mezinárodní spolupráce a při každé příležitosti bylo zdůrazňováno, že Americe nic není po Společnosti národů, jež je zapracována jen v evropských konfliktech. Hlavní mezinárodní styk Ameriky s Evropou se omezil na vnučování amerického vývozu Evropě a vymáhání válečných pohledávek. Tak dlouho nutily Spojené státy Evropu k placení válečných dluhů a při tom bez uzardění dovolily, aby na příklad bezmocná a chudá Čína platila mír na Dálném východu svými příspěvky Společnosti národů.

Během roku 1934 Roosevelt a jeho „brain trust“ shledali, že Ženeva může být i velmocem k něčemu dobrá, po případě i k někomu zlá. Prakticky Roosevelt proto rychle stanovil etapy sblížení Washingtonu se Ženevou. Veřejné mínění ve Spojených státech bylo obratnou propagandou připraveno na návrat k Wilsonovu „poblouznění“ a vláda Spojených států se chystá využít Ženevy tak, aby za svůj dolarový příspěvek na mír dostala co největší jeho porci. Podmínky vstupu Spojených států do Společnosti národů jsou dnes již formulovány tak, aby nebyly překážkou konečného přijetí Ameriky v Ženevě.

Krok za krokem se Amerika přibližuje Ženevě a konečně splynutí se zdá být nevyhnutelné. Roosevelt potřebuje Ženevu k tomu, aby průmyslovou Evropu přinutil k přijetí 40hodinového pracovního týdne, který sám doma zavedl. Tím, že dostal Spojené státy do Mezinárodního úřadu práce, dostal Roosevelt Spojené státy jednou nohou do Společnosti národů. Nyní Amerika přistoupí k haagské organizaci mezinárodní spravedlnosti. A konečně přijde slavnostní nástup, snad ještě za letošního zasedání shromáždění Společnosti národů. Rusko ukázalo Spojeným státům cestu a to nejen cestu do Ženevy, avšak i správný směr, jímž lze postupovat účinněji proti japonskému nebezpečí. Správně soudí v Moskvě a ve Washingtonu, že Společnost národů by mohla jinak postupovat při řešení japonsko-čínského konfliktu, kdyby byly včas všechny velmoci zajedno. Uplatnění sankcí proti osamocenému státu je hračkou. A proto tedy snad již v dohledné době budou Spojené státy „jedním z nejpevnějších sloupů ženevské mírové instituce.“

Tenax (Ženeva)

Nesvádějte to na stranictví

Stalo se, že notář v Ústí n. Orli zneužil důvěry svých klientů, vybral cizí vkladní knížky a zmizel. Případ jistě velmi smutný a je přirozeno, že v první řadě interesuje notáře; není to případ prvního druhu a proto notářské organisace vydaly projev, kterým chtěly uklidnit veřejnost. Práví se v něm m. j.:

„Nedovedeme si tento případ vysvětliti jinak, než nějakým okamžitým zatemněním nebo pominutím smyslů, snad v důsledku přepracování, snad též v důsledku poválečné psychosy, která zvláště v nynější těžké době — jež pomalu si již přestává vážit mravních hodnot a vše posuzuje jen s hlediska okamžitého osobního nebo stranického prospěchu — se rozlézá jako rakovina do celého našeho veřejného i soukromého života a projevuje se téměř ve všech stavech. Tím ovšem nechceme omlouvat kolegu, jenž se na svém povolání a důvěře občanstva tak těžce prohrál.“

Zdá se, že tento výklad jest příliš složitý. Proč nadhazovati možnost okamžitého zatemnění, přepracování, proč široce mluvit o poválečné psychosy, která posuzuje vše jen s hlediska osobního nebo stranického prospěchu, když stačí výklad zcela prostý: špatní lidé se najdou všude. Jsou také mezi úředníky i dělníky, mezi inženýry a notáři, mezi novináři. A jsou-li tito špatní lidé všude, nebudeme to sváděti na poválečnou psychosu nebo na stranickou rakovinu, neboť víme, že mizerové byli i v dobách, kdy nebylo možno mluvit o poválečné psychosy a kdy ještě nebylo politických stran. Zdá se, že notář, který se zpronevěřil svým povinnostem, utrácel peníze v sázkách, že je utrácel se ženami. Proč tedy mluvit o stranictví, které jest rakovinou, která nevází si mravních hodnot? Stává se u nás už zvykem, že vše svádíme na stranictví. Jistě není pěkné a jistě má velké vady. Ale prosím: nevysvětlujme případ každého mizery naším stranictvím.

V. G.

Národ odpovídá

Hodáčův a Stříbrného volební kartel se domníval, že si podstatně ulehčí situaci a že znamenitě zvýší své vyhlídky na volební úspěch, prohlásí-li se krátce za národ nebo aspoň za jeho výsadního a výhradního představitele. I řekli si ostatní strany a mnohé spolky a mnozí jednotlivci, že oni jsou také národ a že nedopustí, aby jejich jménem si o sobě mluvil někdo, koho k tomu nezmocnili. I řekli spisovatelé, středoškolská profesori, učitelé, obecní rady a přerozmanité spolky a organisace, co si myslí. Volební spojení vyvolávali národ, a národ, jak je vidět, odpovídá. Do řady zamítavých odpovědí smíme za jisté počítat i novoroční projev Československé obce sokolské, jehož některé odstavce nedopouštějí pochybnosti o tom, čím byly vyvolány. „Ne pustým štváním, nýbrž ustavičnou prací v prostředí k tomu určeném dosáhneme nápravy,“ praví na příklad jedno místo projevu. Jinde se říká, že sokolové chtějí pracovat „prosti nenávisťi, neznařice v středu svém protiv politických, stavovských, náboženských nebo sporů stranických“. Dobře rozumíme, kam tato slova byla namířena, a stejně dobře to pochopili i ti, jímž byla určena. Proto také „Národní listy“ sokolské povolání potlačily. Nejlepší důkaz, že se jejich působnost s míněním národa jaksi nesrovnává.

Z. S.

Nelson

3. ledna byl tomu rok, co na dole Nelson III. u Oseka došlo k výbuchu, při kterém zahynulo 142 lidí. Po roce není plně zjištěna příčina katastrofy. Vrátime-li se o rok nazpět, vidíme proti sobě státi výklady, které si zcela odporují. Čteme tu, že na našich dolech jest postaráno velmi dobře o bezpečnost pracujících, a zase čteme, že na dole Nelson III. nebylo vše v pořádku, že správa dolů již dříve byla upozorňována na možnost katastrofy, že ještě těsně před výbuchem byla správa dolu upozorňována, že se v dole něco stane a žádána, aby byl dán rozkaz k vyfáraní mužstva. Před rokem jsme četli, že ke katastrofě došlo v souvislosti se zemětřesením, které bylo někde u Kutné Hory, a hledali se lidé, zda toto zemětřesení nepozorovali. Ale četli jsme také, že není nutno příčiny katastrofy hledati tak daleko a tak násilně; bylo psáno o stínech racionalisace, o bezohlednosti správy, která neučinila pro ochranu pracujících opatření, k nimž byla povinna. Četli jsme o tom, jak byl omezen počet lidí, kteří měli státi nebezpečný uhelný prach; četli jsme, jak starý havíř řekl: nahore sázely se pánům akáty pod okny a v šachtě bylo svinstvo.

Po roce není přesně zjištěna ani příčina katastrofy ani pravý vinník. Je možné, že pravá příčina katastrofy se nezjistí nikdy. Je možné, že důl, který se stal hrobem 142 lidí, utají navždy výklad o tom, jak tito lidé přišli o život. Ale to nijak nevylučuje možnost zjistit, zda nahoře, na světle božím, bylo vše v pořádku, zda se tu učinilo vše pro bezpečnost pracujících.
V. G.

literatura a umění

Karel Čapek:

O slovenské literatuře

(Několik slovenských románů.)

Je to několik děl, která patří k sobě: Mila Urbana *Živý bič a Hmlý na úsvite*, Petra Jilemnického *Pole neorané* a Fraňa Krále *Cesta z arúbaná*. Pravda, nejsou to knihy stejné literární hodnoty; důkladnější znalec slovenské literatury by tu řadu nepochybně rozšířil a navázal na díla starší; ale ty čtyři svazky samy o sobě stačí, aby nám otevřely aspoň jeden zřetelný průhled do nové slovenské literatury.

Jsou to vesměs romány ze života dědin: pochopitelně, protože městský život na Slovensku není ještě tak vyvinutý, tak kolektivně charakterisovaný jako život slovenské vsi. Ale už tady narážíme na jeden význačný rys, že totiž ty romány jsou vesměs příběhy kolektivní; jejich hrdinou je celá vesnice a jejich děj, zahrnující léta, je utkáán ze samých episod, ze spousty lidí a lidiček a jejich osudů. Ne jedinec se svým jedinečným životem; ne jedna rodina uzavřená ve svých vnitřních vztazích a svém zevním osudu; ne jedna hromadná událost vyklenutá mezi svým počátkem a koncem; ale nespočetné a nekončité hemžení života, které teprve čeká na nějaké své určení a svůj smysl. Žádný z těchto románů se neuzavírá smrtí člověka, neboť smrt s přísností metafysickou označuje svrchovanou individuálnost lidského života. Kolektivní život nemá žádného konečného řešení; protože není uzavřen, nemá tvaru; a básník, který se chce zmocnit této nekonečné látky, musí se pokusit, aby v ní našel nebo jí dal nějaký řád.

Starý vesnický román tento řád měl. Byl to řád folkloristický. Život vesnice byl formován zvyky, tradicemi a obřady; byl krásně a pravidelně rozčleněn podle ročních dob, podle polních prací a svátků, podle hlavních událostí lidských, jako je narození, sňatek a smrt. Všechny věci byly dobré, protože byly pravidelné a ustálené. I tragické osudy zapadaly do toho bezpečného pořádku; nebylo tu toho resignovaného „život jde dál“, nýbrž cosi skoro slavného: život trvá a je neporušitelný.

Spisovateli stačilo, aby měl na očích tento dědinský řád; tím měl dán hotový a vysoký základ, na kterém se odehrávaly příběhy vlastně už zušlechtněné nebo vyvýšené tím, že stály na takové substrukci. Život pojatý v řádu folkloristickém byl už sám sebou život idealisovaný; nebyla to syrová realita, nýbrž hotově a cele utvářená tradicemi, zvyky a božím pořádkem. Bylo tu cosi jako pevné lešení, po němž se bujně pnul život idyllický, náruživý, zamilovaný nebo zbojnický, a vždycky malebný; ne dědina, ale

sama kvetoucí duše lidu byla hrdinou těchto příběhů. Folkloristický román je vždycky více méně oslavou vesnice a chvalořečením lidu. Proto bývá jedním z prostředků, kterým utlačené a ponížené národy si uvědomují, zhodnocují a chrání své národní bytí. Román folkloristický náleží podstatně k politickému a kulturnímu boji o národ.

Slovenské romány, které jsme uvedli, se zřetelně vyznačují rozhodným odvratem od folklorismu. Tady vesnice přestala být celkem národopisným a je záměrně pojata jako celek demografický; spisovatel už nechce být okouzleným pozorovatelem a chvalořečníkem tradicionální duše lidu, nýbrž čímsi jako sociologem dědinského kolektivu. Na romantické Slovensko vniká rázem něco, co bychom mohli nazvat snahou o pozitivismus. Místo více méně vědomé oslavy věčného lidu a národa se dostavuje sociální reportáž o vesnici.

Je až na podiv, co všechno se ty romány snaží zahrnout. Krom *Živého biče*, který se odehrává za války, líčí se tu popřevratový život se vším novým, co se tu utkává a směšuje s vesnickou stařinou. Selská bída i zaostalost, růst industrialisace s jejím sociálním neklidem, daně, půjčky a exekuce, zákony a fiškalové, faráři a škola, alkoholismus a vystěhovalectví, čeští četníci a financové, domácí politikové i politikáři, spolky a partaje, subvence, volby, politická korupce, nezaměstnanost, komunismus a luďáctví, lid a pání, notáři, okresní náčelníci, židovští krčmáři, procesy a kázání, bohatnutí a chudnutí, zkrátka kdeco; neznám českého autora, který by si toho tolik nabral, syrového, každodenního, polohotového nebo stokrát omléteho, běžného jako starý kalendář nebo aktuálního jako čerstvé číslo novin; ale budiž to cokoli, je to čerpáno z plného, z hojnosti látky dosud málo zpracované, se záviděníhodnou chutí a odvahou popadnout toho do rukou co nejvíc. Co nejvíc života, co nejbliž k životu: jako bychom se dívali na uvolněný pramen, nepročištěný ještě, ale překotný ve svém nadbytku.

A už žádný folklor, žádné radostné fábory, žádný lidový ornament; ta tam je utěšená, idyllická a juchající malebnost dědiny. Důležitější jsou daně, hypotéky, výdělečnost, alkoholismus, možnost najít práci, potřeba organisovat se, burcovat lid, zvýšit životní úroveň a tak dále. Hotové buditelství; ale už ne buditelství národní, nýbrž hospodářské, politické a sociální: stůj co stůj, třeba zmateně a bolestně, třeba za cenu rozvratu se vyrovnat s novými silami, které hýbají světem. Ano, je to literární buditelství s jeho celou horlivostí, exemplárností a tendenčností. Lid musí být zachráněn ze své blednosti; proto je nutno vyličít jeho život neobyčejně ponuře; je vydírán, ožebračován, przněn od pánů, střílen od četníků, balamucen od svých farářů a vůdců, pronásledován tyfem a povodněmi. Všecko je při nejmenším zoufalé, strašné a nespravedlivé; čtenář si málem odnáší dojem, že snad teprve od převratu zapadlo Slovensko do moře bled a útisků, jakých dosud nepoznalo. Z těch tří autorů se jen Milo Urban snaží o pohled objektivnější, ale ani jeho zrak nespočívá na světlých stránkách dědiny; když se jeho oravským Ráztokám vede po převratu hospodářsky líp, zachmuří se slovenský básník ihned nad zištností a chamtivostí svého lidu. Přejde-li jeho slovenský robotník do Prahy, musí mu spadnout na hlavu betonový dům; z čehož je vidět,

že slovenský lid je stíhán krutým osudom s následnosťou přímo děsivou.

Uvádím to z důvodů typologických. Folkloristický román se totiž vyznačuje jistým optimismem; přes všechnu svou chudobu a všecken útlak kvete dědina po svém, má svou duševní pohodu, svůj boží řád a přemáhá se přes všechny pohromy svým odvěkým rytmem. Naproti tomu nový dědinský román pracuje s aspektem pokud možno temným; jeho zrak je nejvíce poután bídou, konflikty a rozvratem, vším, co nějak kvasí, co se nějak bortí nebo se nově prořezává do života; nedívá se po tom, co trvá, nýbrž po tom, co se děje a přeměňuje. Přezírá konstanty a zveličuje události; pathetisuje dědinu tím, že ji líčí, jako by se ustavičně svíjela v křečích bolesti a převracela s boku na bok. Rozumí se, je to zkřivený obraz, tak jako folkloristický román byl více méně obrazem idealisovaným; obojí je svého druhu umělá literární stylisace. V kulturním boji o národ je třeba ukazovat, jak je ten národ krásný, čistý a svébytný; v politickém a sociálním boji se naopak jeví potřeba pořádku a pořádku, i za cenu záměrného agravování, demonstrovat, jak je ten lid bídný, zatemnělý, zotročený, mučednický, nespokojený a zoufalý. Tam jde o faktory národní stálosti a ethnického trvání; tady jde o impulsy sociální přeměny nebo davové revoluce.

Rekl jsem s jakou hojností syrové, aktuální, skutečností látky pracují tyto romány; bylo by těžké ji zvládnout, kdyby se nenarazila na zjednodušující, někdy až primitivní kopyto tendence. Většinou tu máte toto schema: Na jedné straně je lid, vesměs bledý, vydíraný a sedmibolestný; zčásti otroci ujařmení pálenkou, nevědomostí, pověrami, předsudky a ponížením; zčásti jednotlivci, ovšem vysocí jako sosny a silní jako skály, ušlechtilí lidoví hrdinové, kteří v sobě nesou poselství odboje a spásy. Na druhé straně páni: statkáři a notáři, advokáti, poslanci, zaměstnavatelé, úředníci; samí utiskovatelé a vyděrači, korupčníci a nelidové, nad to ještě nadaní požitkářství, chlípností, všeho druhu neřestmi a ovšem i tělesnou ošklivostí. Na oné straně je všechna bída a ublíženost; na této straně veškerá špatnost. (U Fraňa Krále to máte vymalováno jako barvotisk; Milo Urban je daleko odstíněnější.) Lid a páni: v podstatě je to prastarý a primitivní sociální motiv selských bouří. Sedlák, pokud je uzavřen ve své dědině, cítí jako útlak a cizovládu všechno, co přichází z města: daně, zákony, předpisy, úřady i politiku; útlak je, je-li zakázáno pít dematurovaný líh, útlak jsou celní hranice, útlak je třeba i desinfekce nařízená při tyfové epidemii. Na tomto stadiu vývoje se dědina jítí proti všemu, co přichází z města nebo dokonce od státu; je lehko si představit, s jakým negativismem přijal slovenský venkov dalekosáhlé změny, které s sebou přinesl převrat. V těch čtyřech románech si lid jenom jednou oddechl v pocitu svobody: když raboval židovi krčmu (Živý bič). V té chvíli se cítil pánem; ale pak zase přišly úřady, někdo zase někde vládl a vydával předpisy — páni; jenže teď je těch pánů jaksí víc a víc zasahují do života dědiny. Vesnice nemůže ztrávit to všechno nové, co do ní vniká z Prahy, z okresního města, z továren, z politiky; to všechno dělají páni, a protože to jsou noví páni, snášá se to hůř než odvěké jařma, na které byl lid už zvyklý. Ten slepý, reptavý,

skoro anarchický negativismus rozrušené vesnice mluví i ze tří slovenských autorů, kterými se zabýváme.

Řekli jsme, že folkloristický román oslavoval starý lidový řád, jež hledal a nalézal. Proti tomu demografický román vyslovuje rozvrat, který nalézá — a snad i hledá; ale za to také hledá něco, co by jej uspořádalo v řád nový. Tento román chce lid spasit, zatím co folkloristický román jej opěval v jeho kráse a boží slávě.

Podívejme se, o jakou spásu jde. U Fraňa Krále padají šupiny naivity s očí mladého dědinského učitele, který posleze přijde „na poznanie, že zdravá, neskažená, čestná inteligencia musí íst s pracujúcim ľudom ruka v ruke v bojoch za krajšiu, spravdivjšiu a dokonalejšiu budúcnosť ľudstva“. Načež učitel Barica vykročí pevným, odhodlaným krokem na cestu, kde „len v diaľke, kdesi na jej konci jagalo sa usmiate svetielko. Červené, milé, nádejné“. Je to ovšem milé, červené světélko komunismu, je to chiliastická spása „kdesi na konci cesty“ a „v dálce“. Reálnější je Peter Jilemnický, ostatně daleko vážnější spisovatel. U něho se probouzí k sociálnímu uvědomění mladý robotník Pavel. „Veď ja nechcem nič iné, len aby sa život valil vpred! Aby každý, kto sa na svet narodil, mal na tom svete kus miesta a vzduchu. Aby tí, čo celý život pracujú, mali po celý život čo jesť, obliekať a kde bývať. Chcem, aby zmizla nespravdivosť, vykorisťovanie, zúfalstvo, temnota, chcem, aby... aby bolo všetkým ľudom dobre! Nič viac. A snáď je to zločin. Preto sedím. Avšak dokiaľ bude táto nespravdivosť, dotiaľ ja musím byť zločincem... pred tými, čo ma tu držia.“ Ale abyste věděli, Pavel vůbec není zločinec; naopak hleděl zadržet něčí ruku, která chtěla hodit kámen po četnicích, a dostal se do vězení pouhým omylem. Je to příznačný sklon k pasivnosti a mučednictví: lidé jsou tu ještě pořád spíš trpiteli a obětmi než činiteli. Přes to je Pavel daleko věcnější sociální člověk než naivní učitel Králův; ale na konci se dostaví zase jenom světelný efekt: „tajomné brieždenie neznámeho rána“. „Bolo to ešte len slabušké brieždenie — tmavá tóna noci dosiaľ sa prevažovala po dávno neoranom poli — ale na ňom, vzpriamení v širokom obzore stáli už oráči, ktorí vytiahli prvú brázdu k novému dňu.“ Nový den, tajemný a slaboučký zákmít neznámého rána — zase jen chiliastické světélkování, zase jenom naděje místo jistot. Podobně u Mila Urbana: „Čosi sa robí...“ Nevíme ještě co, ale... „Jednako.“ „Čosi akoby sa bolo začalo nenápadne, pomaly štiepať, triediť, deliť a nepozorovane odbočovať na inú, jasnejšiu koľaj. Čosi akoby sa bolo začalo vymaňovať z príšernej hmly a raziť si cestu v iné, svetlejšie strany.“ To „čosi“ zní po čertech neurčitě. „Kde sa človek obrátil, rozpor na rozpore... Nedalo sa dôverovať tým časom ani na hodinu, ale... Čo robiť? Založiť ruky a čakať? Nie. Treba bolo stvoriť nového človeka, nových ľudí, odchovať nezataženú generáciu a postaviť ju chorým otcem za chrbát. Treba bolo stavať odrážky, hrádze, nové domy, otvoriť okná, otvoriť duše dokorán... Veľa toho bolo. Veľa. Ale keď si to Iľečko všetko predstavil, tak sa mu pozdalo, akoby sa boly pohly akési ozrutné, osudné, husté hmly, ktoré zahaľovaly svet. Tak sa mu pozdalo, akoby sa dvihaly pomaly do výšky, rozplývaly konečne, mizly a odhalovaly v diaľke sa rodiači biely úsvit. Bol

daleko ešte. Strašne daleko. Ale bol.“ Tak vidíte, zase ten úsvit v mlhách a v dĺžke strašne daleké, porád ta víra chiliastická. Milo Urban je ovšem složitější než oba jeho druzi; je také rozpoltěnější. Přijde spása ze socialismu nebo od Boha? Vidí víc toho úsvitu lidský kaplan Ilčík? Nebo komunista Sedmík, který našel Krista? Nebo silný hospodář a individualista Hlavaj se svým optimismem budování a pokroku? Nevíme; zatím nám má stačit, že „čosi sa robí“; ale Urban je nad ty druhé o to kladnější, že u něho se už přestává jenom trpět a věřit a počíná se robit skutečně.

Tedy několik závěrů: Slovenský dědinský román, jak jej poznáváme v této skupině knih, se vyznačuje rozhodným odvratem od folkloru. To ukazuje, že boj o národ, o jeho ethnické uchování a uvědomení je už více méně cítěn jako vybojovaný; tato literatura je už plodem národa osvobozeného. Místo zápasu národního nastupuje zápas hospodářský a sociální. Najednou je toho strašně mnoho, nač žalovat a z čeho chtít vyjít; nahromadilo se toho za staletí útisku, a teď teprve se rozvazují ústa k protestu. Konec konců není i v tom kus nové a uvolněné svobody? Slovenská dědina se nám už nezjevuje ve své starobylosti a lidovém svérázu, ale pod aspektem velikého a těžkého přerodu; není už něčím, co má být uchováno, ale něčím, co má být přebudováno nebo přehněteno; je to nová vesnice ne tím, co v ní je, ale tím, že už nemůže zůstat, jaká byla. Za to poznání musíme být slovenským autorům vděční i na naší straně Karpat.

Edmond Konrád:

Zrcadlo národní tradice aneb Musíme tam všichni

Básník má čerpat z národa ...

I.

Tak, tuším, vyjádřil se Karel Kramář ke sporu o „pravost“ a „levost“ v českém písemnictví. Jeho časopis „Národní listy“, list Nerudův (a J. O. Novotného), v tomto sporu vyloučily z národa šedesát pět či kolik nás dnešních českých spisovatelů. V součinnosti s „Poledním listem“ Jiřího Stříbrného vyloučily nás, ve své vlastnosti jediných oprávněných strážců národní tradice kulturní, jako zrádce této tradice, národa a vlasti. Zradili jsme ji, jsouce „leví“: to jest, sociálně zaujatí spisovatelé, svou nechtí ke stávajícímu společenskému řádu. Zradili jsme ji nenárodní myšlenkou míru, demokracie, svobody a snášlivosti.

Zahanben a zdrcen svými hříchy dal se jeden z nás na pokání. Chtěl znova navázat na národní tradici českého písemnictví. I šel se poučit k jejím klasikům. Vrátil se ke spisovatelům nejtradičtějším, nejuznanějším, k básníkům a vlastencům na slovo vzatým, k pravým hrdinům a nositelům českého poslání národního. Jenom po paměti namátkou listoval v Boženě Němcové, Karolině Světlé, Janu Nerudovi; v Karlu Havlíčku Borovském, ve Svatopluku Čechovi, umiňuje si, že jindy zase sáhne po Josefu Kajetánu Tylovi, že se podívá do Aloise Jiráka. Hle, co našel u

Boženy Němcové.

Andělská proletářko, nuzná a milostná princezno lásky i družnosti, nevinný ženský Rousseau český, tvůj

svět nebyl z tohoto světa. Ve tvém světě kněžny a hraběnky chodí na radu k babičkám a bábám, svěřující jim tělesné i citové zdraví svých komtesek. Baručina světlá babička vyoroduje štěstí jedné, Dorlina jadrná chodská bába ve studance vody živé vrátí zdraví druhé z nich. Za to Kristla i Dorla dojdou svého blaha z družných rukou vznešeného panstva. Hrabě Hanuš Březenský, jenž plukovníka poučuje, že „šlechtic“ pochází od „šlechetný“, před cizími chlubí se dovedností českého řemeslníka. Demokratický idealista, ctí vesnického dědouška, po cestách na zapřenou sbírá chudé drotary, dělá z nich šafáře, když mu zachraňují život, a padnou-li za něho v romantické záměně osob, dává jim na jejich náhrobek vyrýt slova nade vše výmluvná: „Bratr bratru“.

To je svět, v němž předem je uskutečněna socialisace srdce. Netřeba vzpour, převratů, změny zřízení, kde vládne láska k bližnímu a zlatý věk podle všech předpisů autora „Společenské smlouvy“. V takovém světě ovšem i na ruby chudás vybaví šlechetně věnem továrnickou dcerku, vůbec „chudí lidé“ jsou oslavení hrdinové člověčenstva. Zhřeší-li kdo, něha odpuštění posléze nad ním zazáří jako duha míru. Nicméně se zdá příznačno, kdo vůbec v tomto světě zhřeší. Nezhřeší Kristlin milý, Dorlin Pavel ani Jano. Z panského, prosím, rodu je svůdce Hedvičin.

Kde však mučedníci Boženě péro ze sna sklouzne a zavadí o sociální skutečnost, tam náhle prapodivně zaskřípe. Jen klopýtne přes měšťáka, už zklame všechny naděje kajicníkovi. V „Zámku a podzámčí“ s opovržlivým výsměchem dělí občany ve tři třídy, ve veliké zbohatlíky třídy první, v malé měšťáky třídy druhé, v podruhy a podruhy třídy třetí, s nimiž proti všem předpisům národní tradice nacionalistů a pravé víře „Národních“ i jiných listů okatě sympatisuje. Znepokojený hledač vlastenecké pravdy s pohoršením čte:

„... když pán ráno přišel... povídal, abychom si komory provětrávali, abychom nebrali nocleháře, abychom prý všemku neřest nesnědli. Ale já jsem vám ho, zlaté ženy, sprázila. — I já řku: Milostpane, my budem jíst raději kus masa a knedlík, než kopřivy, lebedu a brambor — jen nám račte tolik platit, abychom si to mohli koupit; bohatý jí, co chce, chudý, co má. Komory bychom provětrávali; nemůžem ale otevřít okna, protože, jak ráčíte vědět, jedna tabulka jen je, ta je v rámci zadělaná, rámeček přibitý ke zdi. Dvěře otevřeny nechat nemůžem, aby nám někdo tu trochu, co máme, nevzal, když celý den doma nejsme. A ty brambory bychom neměli v komoře, kdybychom je směli jinde mít. Také si nebudem držet nocleháře, milostpane, když se nám sleví s činže. Ani vám neřekl: ‚My, tvy, pěkně šel, jako když ho pes kousne!...“

Co to? Sociální otázka. Ba, sociální odboj. Hrome, není tohle od Mařky Majerové? Ne. Je to od Boženy Němcové.

„... Pročpak nám tedy nepomohou, když se o nás bojí?“ řekla stará.

„I, což myslíte, že štěká pes pro ves, i ne — to pro sebe. Mají strach o svou kůži.“

V té povídce totiž, kdyby to v „Poledním listě“ náhodou někdo nevěděl, se blíží cholera. I dovidáme se, že

„Boháči dostávali strach.“

A čteme, když komusi z chudiny se milosrdenstvím dostalo potravy, že

„Nějaký pán z první třídy obyvatelstva městského šel mimo po cestě. Vida, že jedí maso, myslil si: »Ta žebrotina! nařká to, jakoby hladem mřeli, a zatím se to má dobře. I copak těm je nejlíp, nemusejí se o nic starat.«“

A tak dále čta celou tu povídku, kajicník, jenž se chtěl obrátit na pravou víru vlastenecké národní tradice v českém písemnictví, hluboce zklamán se zamyslí. Hm,

table Božena Němcová. Jestli pak by jí tohle dnes otiskli v „Národních listech“? Přece básník má čerpat z národa...

Božena Němcová z něho čerpá způsobem zřejmě nepřipustným. Rozplývá se, kdekoli běží o lid, podrobně se o něj zajímá, cítí s ním — ale jak zavadí o měšťáka, hned se všecka zjeví; leda by ten měšťák výjimečně šel, tak jako ona, mezi lid, po turgeněvsku: oprostil se. Viz toho jejího malíře, co slovenské dívce z chalupy dá přednost před měšťáky slečnami. Neboť měšťák —

... ať se o jiného dělníka stará — půjdem na panské. Člověk tam také mnoho nedostane, ale za takového ošlapka přece není jako zde...

Ti tehdejší šlechtici Němcovou tak nepálí. Všecka zloba, pokud jest jí schopna, míří na paní Opršálkovou, na dámy Zavrťalovou, Nemastovou, na paní starostovou a tak dále. Je to hotový pamflet, v Zámku a v podzámčí. Měšťáčky, byť chodily na vlastenecké besedy, jsou pro ni „Kávovalá společnost“, ta slavná malá satirka, kde Frau von Bürgermeister s pohoršením vypráví o zábavě u paní Skalické, vlastenky opravdové a na slovo vzaté (v níž tušíme autorku samotnou):

... Tancovali. Já seděla v Sitzzimmeru — pak jsme šli také do salonu — pomyslejí, koho vidím za mojí dcerou tancovat! Ne, to by neuhády — panskou od Skalických s jedním z těch literáků!

(Zdá se, že se poměr k „literákům“ v jistých kruzích, dřívějších tu jistou národní tradici, valně nezměnil.)

„Ich sag's Ihnen... že jsem nevěděla hanbou, kde jsem — moje dcera se služkou v jednom kole! Já ji také hned vytrhla z kola, ustrojily jsme se a šly štandepéde domů. — Jiná paní by se entschuldigovala... ale ona mi ještě řekla do ksichtu — moji visitu že snadno entberuje... Vždyť jí není rozumět, když mluví česky. Přece člověk taky umí dobře česky...“

Opět se kající zamyslel. Zde i jinde, nehledě ani ke všemu, čemu se o ní už ve škole učil, se Němcová jeví zcela zřejmě jako skutečná a ryzí vlastenka. Nicméně nelze popřít, že se u ní prvek vlastenecký nerozlučně stotožňuje s prvkem demokratickým a sociálním. Tak aspoň by se málem zdálo, ač

„Slečna Lídi zatím snažila se... mluvit co nejlépe česky, neboť jí pan Dlouhý ujišťoval, že přijde ještě jednou řeč česká do módy...“

Ale pozor. Když Herr von Oslova s panem Dlouhým zvou na tu vlasteneckou besedu,

... bude přece společnost noblí? vyzvídala paní purkmistrová, a „... Pozvou také paní Skalickou?...“

Běda! Sice dí Dlouhý:

„Ó, zajisté, ona je paní o naši vlast zasloužilá, kupuje všechny české knihy...“

Jenže

... paní purkmistrová je ale červenější a červenější...“

„Kde Skalická je, tam já nepůjdu — ani své dcery nedovolím! — „Já také ne — já též ne — ani já!“ Pan Dlouhý seděl jako ohrable, nos se mu zdelšíl o kolik coulů.

A tak se výbor usnese největší vlastenku nepozvat na vlasteneckou besedu, kde slečna Lídi bude recitovat vlasteneckou báseň. To má Němcová — pardon: Skalická, za tu služku. Ztracený sociální prvek. Jenže vida, tak tedy už Němco — chci říci: Skalická byla za něj vyloučena z národa! Dobře na ni. Patří jí to. Co tak povýšeně, drze a levičácky štve. Ne, ne. Němcová — nomen omen — to není pravá Češka. To je demokratka, humanitářka docela očividná, socialistka, zkrátka levá.

V ní není té pravé národní tradice, jak jí žádají „Národní“, „Polední“, Kramářovy, Nerudovy, Novotného,

Stříbrného a jiné naciona-Listy. Podívejme se, vece kající, jinam. Nejlépe ke

Karolině Světlé.

Přece Karolina Světlá, hergot, Podještědí, vždyť to je naše hraničářka. A měštka k tomu. Vůbec, „Kříž u potoka“ a tak dále, zkrátka, jdeme najisto. Sice se mi zdá, vzpomínám-li dobře, ten „Černý Petříček“ — škoda, že ho tu nemám po ruce. Ale mě asi paměť šálí. Ne, ne, na Světlou je spolehnutí.

Byla-li Němcová beauté d'ange, Světlá, to je beauté de diable. Jen čtete první stránky, ucítíte závan síly. I v nejjemnějším hudebním úhoze dravčí postřeh, dravčí spár, osobnost. Zde není světa snového. Zde jsou skutečnosti. Zde je lid bez příkrasy, selské námluvy „Večera u koryta“, zde je „Blázínek“, je „Skalák“ — on ten „Skalák“, no, farář tam, pravda, bohaté holce rozmlouvá chudáka. Ale ten chudák je známý hýřil, prostopášník, na konec i vrah, a holka s ním štěstí nedojde, bídně to s ní skončí za to, že rozumovala:

„Podle všeho... chce tedy svět, aby se hrnulo stejné vždy k stejnému, bohatý k bohaté, chudý k chudé, mravný k mravné a nepočetný k ničemnici... ale sám jste nás učil, velebný pane... a moje srdce mi praví, že nemůže být takové pravidlo podle vůle jeho (Boží), jinak by lhalo Písmo. Neb z něho víme, že boháč zatvrzelý neužije království nebeského... Zdá se mi, kdybychom se všichni podle toho spravovali, musila by všechna chudoba pominouti, i zlomyslnost a hřích...“

Hm. Trochu zavání marxismem.

... Když přátelé viděli, že neprosí... tu jim to šlo přece jen do hlavy, že je dvůr „na luzích“ hezkou věcí, a že by se s jeho vlastníci nemělo tak nemilosrdně nakládati...“

Hm. Hm. Ale to nic. To ještě není levé. Ono ovšem „Větrně“, zamilované do vojáka, který se chce stát panským mušketýrem, se na něho rozhoří, když chce, aby udala chudého podlouníka, jehož skryla. Říká sice o vojáku Jeho Apoštolského Veličenstva:

„Krásné to řemeslo, střílet a sekati do lidí, kteří člověku jak živi nic neudělali!“

Ale pro tuhle jednu větičku ještě vlastenku, Češku a Slovanku Světlou, hraničářku z Podještědí a měštku, neprohlásíme za pacifistku a poraženku. Ono, pravda, to „Větrně“ se s vojákem rozejde, že ve vztahu k bližnímu nejsou „jedné víry“, a vezme si jeho bratra hudebníka, s nímž „jedné víry“, velmi humanitní, jsou. Ale to může konečně být neškodná vlastenecká filantropie. A takový „Lamač a jeho dítě“, bohatá lakomá selka proti dceři dělníka z lomu, nevidáno. To je starý tradiční motiv selský, konec konců agrárníci mezi sebou, a nikde ani stopy po nějakém obilním monopolu.

Je možná jeden z nejranějších postřehů, jímž si český spisovatel všiml práce dělníkovy, když Světlá popisuje dřinu v lomu:

„Láme-li dělník blíže vchodu, zkusí větrem a vedrem slunečním, pracuje-li v hloubi, tu je mu zas v zimě úzko od čpavých ze zdi valících se výparů, a v létě cvaká zuby, jako kdyby stál v lednici. K tomu visí všude se stropu kusy skály jako hrozná rampouchy. S mnohých řine voda potůčkem, s mnohých kape bahno a prosákne mu oděv a obuv. Je to výdělek krvavý.“

Skoro trochu zolovské, maličký úryvek z nějakého českého „Germinalu“. Než, nebudme hnidopichy a s důvěrou se začtíme do románu „Na úsvitě“. Nepovažujme za podezřelé, že jedná o rousseauovském hrdinovi, nachlém jakobinstvím a posléze popraveném Rakušany za to, že pečoval o poddaný lid, jej poučoval a s ním držel. V době válek napoleonských toto vše ovšem byla

„levost“, jak jí hojně najdeme i u Jirásků, třebaš v „F. L. Věkovi“. Tuto levost a její pokrokové smýšlení, víc než sto let staré, dnešní pravá tradice národní zajisté připouští. Bylo to právě „na úsvitě“, bylo to proti Rakousku, a je tomu už dávno. Lid neprobuzený a nevědomělý se tehdy bránil proti vzdělání svých dětí:

„Jen když umějí naši selskou práci ... čtení, psaní, počítání je pro pány, aby se mohli mezi sebou šidit a nás utiskovat...“

„Páni“ byli cizácká šlechta, rakouský absolutismus, Metternich. To je jisté se stanoviska pravé národní tradice nezávadné. Pravda, o starém Martinu vypráví hrdinka:

„Jím naučili jsme se chudobu cítit a s ní cítiti. Jak často mi pak vstoupila v pozdějších létech krev do hlavy, promluvil-li leckdo přede mnou opovrhlivě o chátře, míně tím chudobu.

Vzpomněla jsem si při tom vždy na Martina a na jiné osoby ... vedly život, o jehož obětech nemají zámožné třídy ani pojmu.

A k vůli takovýmto lidem, skutečným to hrdinům ... Chátrů máme ve všech vrstvách a dle mého prostého ženského rozumu snad právě tam nejméně, kde jí předsudek lidský výhradně hledá.“

Dle téhož prostého ženského rozumu se později diví:

... Na sta lidí šlo v Praze okolo něho, viděli, že je polonahý a přec se netečně dále ubírali ... Při pohledu na Pavlovy cary rodily se mi v mozku názory podivné ... Byla jsem horlivou následovnicí Kristovou a ... blouznila jsem pro myšlenku, aby se všichni lidé považovali za rodinu jednu, pomáhající cizímu jako pokrevenci... Vytasila-li jsem se někdy s těmito náhledy ... všichni zkušenější a rozumnější prohlásili je za pošetilé sny. Ale já se jich přece nespustila. Vždyť viděla jsem tolik zázraků lidského ducha kolem sebe... Učitel nám vypravoval tak často o stavbách více století trvajících ... o výbojích celé národy pohlcujících, o podnikcích celé země vysilujících; mohli-li se lidé podrobiti obětem tak velkým, sloužíce ctižádosti a sobectví jednotlivců, proč by se nebyli jednou spojili v myšlenku krásné, všem stejně prospěšné?..“

A tak dále. Rousseauovské osvícenství a jakobínské volnovýšlenkářství této umíněné hrdinky, již se „teď ještě dosti trpce vyčítá, že by mohla být se sedmdesáti léty trochu moudřejší“, a která dí na to:

„tvrdím přec, že záleží jen na snaze naší ... aby se nejvznešenější myšlenka křesťanství, bratrství a rovnosti mezi námi uskutečnila...“

jakobínství a humanitářství této hrdinky, pravím, nesporně odhaluje jakousi levost. Ale je to levost historická, byvší, sotva podezřelá z marxismu, přes jejíž ozdobný pathos pravá národní tradice shovívavě přejdiž mlčením. Hrdinka na konec jako ošetřovatelka raněných dostane rakouský řád a vezme si důstojníka (jenž ovšem službu opustí), aby jí nad hrobem popraveného bratra řekl:

„Se srdcem volným pomodli se za bratra ... čest jeho je zachována. Soud jeho byl ... znova prozkoumán ... Nevinost jeho se objevila jasně ... vytrpěl ale smrt, že žil — na úsvitě...“

Podtrhla autorka. K těmto slovům skorem trochu zárážejícím přistupuje rušivá okolnost, jak v této knize, ostatně rysy mistrnými, jsou líčení boháči, měšťáci a maloměšťáci: ať kolínský otčím hrdinčin, jenž s baronem z Tylovy „Fidlovačky“ udržuje národní tradici snátkových podvodníků, ať českobrodská hysterická paní teta radní, či pan strýc radní, nejprve hrdina pod pantoflem, později odporný, přímo daumierovský domáci tyran, nebo nafoukaná bohatá pražská sestřenice Tekla. Humanitářské mučednictví hrdinovo pak je nerozlučně spojeno s jeho češtvím, láskou k lidu a k jeho řeči. Nelze upřít těsnou souvislost motivu vlastenecké-

ho s motivem sociálním, demokratickým a humanitním, názvu dokonce internacionálního. Přes to s důvěrou v ráz pouze krasocitný těchto znaků otevřeme nebojácně veliký román, jenž už svým názvem vzbuzuje naše nejvřeější vlastenecké naděje: „První Češka“.

(Pokračování.)

politika

J. E. Šrom:

Stalin a Třetí internacionála

Všechny závažné kroky sovětské politiky zahraniční z posledních let a z posledních měsíců, které v mnoha ohledech jsou pro vzdálenějšího pozorovatele překvapující, jsou ve skutečnosti pouze důslednou aplikací Stalinovy generální linie komunistické politiky také na obor politiky zahraniční, jsou jen dalším a rozšířenějším prováděním these Leninem jen nadhozené a Stalinem vehementně hájené a uskutečňované, že totiž lze i v jednom sovětském, prováděti a uskutečňovati i uskutečniti socialismus a že není třeba čekati, až sociální revoluce dojde vítězství ještě ve dvou či třech velkých evropských státech, jak se snažil vyčisti z učení Marxova a Leninova na př. Trockij a jiní komunističtí oposičníci.

Stalinova idea: potřebujeme zatím klid.

V oboru politiky zahraniční je důsledkem Stalinovy these takové zařazení států socialisticky právě reorganizovaného do společenství států jiných, nesocialistických, protisocialistických a vysloveně i zdůrazněně kapitalistických, které by socialistickému státu v dané etapě všeobecného sociálního vývoje přineslo co nejméně zahraničních obtíží — neboť tvořící se socialistický stát má sám se sebou co dělati — a co nejvíce prospěchu a klidu. Tento mezinárodně-politický utilitarismus, egoismus a oportunistus sovětský neodporuje marxismu a leninismu, jak jej Stalin a nynější vedení komunistické strany interpretuje, neboť marxismus a leninismus není mu pouze určitou doktrínou, nýbrž také metodou a taktikou, jak v kapitalistickém obklíčení socialistického státu manévrovat i určité elementární zásady socialismu prováděti, metodou velmi elastickou a tudíž k sobě samému tolerantní, ale tolerantní i k jiným partnerům, zejména pokud jde o prospěch vlastní a zesílení vlastní posice uvnitř i na venek. Není tedy — jak hlásá Stalin a provádí nyní již řadu let a měsíců sovětská zahraniční politika — žádným porušením zásad marxismu a leninismu, jestliže na příklad nyní, po patnácti letech zápasu a rozhořčeného boje proti měšáckému a kapitalistickému seskupení států ve Společnosti národů, SSSR z důvodů čistě obranných vstoupí rád a oběma nohama do této, řekli bychom, jámy lvové a zahájí politiku paktů a aliancí se svými ideologickými odpůrci z dřívějšíka i z dneška. Je to pouze oprávněně p ř i z p ů s o b e n í se nově vytvořené situaci světové, je to krok nikoliv k zeslabení posice sovětského státu na venek, nýbrž naopak účelný a přímočarý pohyb, lépe řečeno manévr, směřující k zesílení mezinárodní posice a váhy sovětského svazu. Tímto jednáním dožadává se thesi o provádění a uskutečňování socialismu v jednom jediném a k tomu izolovaném státě náležitě pevnosti; a za takové zahraniční politiky se ještě nejspíše zachová mír, ten mír, který v nynějším stadiu socialistické výstavby ve SSSR znamená další a pevný krok k posílení a dokončení této výstavby...

Toto jest tak asi zhruba myšlenkový pochod, který přivedl sovětskou zahraniční politiku a tudíž i sovětskou komunistickou stranu na cesty, jimiž jde od dob její první účasti na

pracích komise pro odzbrojení, na pracích pak na odzbrojovací konferenci samé, jimiž jde od dob nedávného vstupu SSSR do Společnosti národů až k nejnovějšímu úsilí o uskutečnění t. zv. Východního paktu.

Nemůže být pochybnosti o tom, že také se stanoviska našeho, nekomunistického a mimokomunistického, je tato zahraniční politika opravdu politikou střízlivého realismu. Na tuto cestu snažil se pohnouti sovětskou zahraniční politiku již dávno Čičerin a ještě více nynější zahraniční komisař Litvinov, ale vliv těchto dvou sovětských zahraničních politiků, kteří v komunistickém vedení sovětského státu a v konvencí politbureau nehráli příliš významnou roli — Litvinov byl teprve na posledním sjezdu komunistické strany zvolen po prvé do Ústředního výboru! — nestačil na radikální usměrnění sovětské zahraniční politiky do jejích dnešních vod. Teprve změna situace v Německu a částečně i obrat politiky polské, zejména pak Hugenbergovo memorandum, rozšířené za konference v Londýně a prozrazující německé plány Rosenbergovy, dodaly úsilí Litvinovovu náležitě opory před sborem politické kanceláře Ústředního výboru komunistické strany SSSR a měly za následek onu hlubokou změnu zejména v poměru sovětského svazu ke Společnosti národů, která v září 1934 byla korunována vstupem SSSR do ženevské instituce.

Můžeme se spoléhat na přímnost sovětů?

Naskytá se nyní otázka: Je tato zásadní změna sovětské zahraniční politiky, zejména pokud jde o poměr ke Společnosti národů, ke státům v ní zastoupeným a k případným smluvním kontrahentům projevem upřímné snahy po loyální spolupráci a tudíž zjevem trvalým? Bude možno na sověty spoléhat tak, jako možno spoléhat na partnery jiné? Není všechno to skutečně pouze taktikou, která dnes je z důvodů oportunity demokratické Evropě ba i části fašistické Evropy (Italie) příznivá a nakloněná, aby, jakmile největší nebezpečí pomine, nastoupila zase svou dřívější cestu podpory rozkladné politiky Třetí internacionály? Není vůbec tato nová politika sovětská něčím záluďným, když přece víme, že intence Třetí internacionály a tudíž i komunistické strany sovětské, která je rozhodujícím činitelem této Internacionály, směřující k zrevolucionování širokých vrstev lidových a k vyvolání nejprve evropské a pak i světové revoluce sociální? Nepřichází zde od světového mezinárodního společenství států vlk v rouše beránců jen proto, aby zesílil, nasýtil se, našel přístup k věcem, k nimž dříve nemohl a pak ve vhodný okamžik dal propuknouti své pravé povaze?

Na všechny tyto otázky můžeme odpovědět touto úvahou: Z celkového vývoje sovětského státu, z jeho politiky vnitřní i zahraniční vidíme, že jen velmi nerad a velmi nepatrně se odchyluje od doktrín, na jejichž základě byl v revolučním roce 1917 Leninem vytvořen a v prvních letech Leninem veden. Musíme tedy i do budoucna připustit pravděpodobnost, že sovětský stát a komunistická strana jeho zuby nehty budou se držeti zásad marxismu a leninismu i teoretického rámce učení Marxova a Engelsova. Musíme to připustit zejména proto, že jsme byli svědky zjevu, jak po letech „nové hospodářské politiky“, inaugurované samým Leninem, naprosto zklamaly předpoklady, že sovětský stát silou právě Nep-u se vyvine v kvasi demokratický stát drobných existencí individuálních, ve stát drobných vlastníků zemědělských s mohutnou nadstavbou státem ovládaného průmyslu a státem kontrolovaných zahraničních koncesí. Nestalo se tak, a ač Nep dovedl sovětský stát v letech 1923—1926 do jistého relativního blahobytu, byl vliv jeho radikálně zlomen, jakmile se ukázalo, že by mohl být komunistické doktríně nebezpečný. Byla po něm nastoupena cesta vskutku sociální revoluce, a stalinskou vybojovanou a vítěznou generální linií byly

opravdu vytrhávány poslední kořeny kapitalismu, byla zavedena a prosazena kolektivisace v zemědělství, byla uskutečněna prudká industrialisace a likvidována politika zahraničních koncesí. Lenin, když v roce 1921 zaváděl novou hospodářskou politiku, prohlásil na dotaz sovětských rolníků: „Zavádí se s plnou vážností, zavádí se na dlouho, nikoliv však navždy.“ — „Naším cílem je socialismus ve světovém měřítku,“ vyznívalo pak ze všeho dalšího, co Lenin ve své tehdejší řeči dodal. Dva roky před Nepem vytvořil Lenin Komunistickou, nebo-li Třetí internacionálu, které dal za úkol být štáblem světové revoluce sociální, připravovati ji a směřovati k ní i za případných změněných poměrů mezinárodních. Tím dal jí sice jistou volnost taktiky, ale rozhodně jí nedal takovou volnost, aby v trudných chvílích svého úsilí o uskutečnění konečného cíle vůbec zanechala. V komunistické straně platí zásada, vtělená do programu strany, že členem jejím je pouze ten, kdo mimo jiné, je a k t i v n ě z ú č a s t e n p r o v á d ě n í p r o g r a m u s t r a n y v některé z jejích organizací. Totéž platí i v měřítku mezinárodním, tedy i pro činnost ve Třetí internacionále. Mají-li tedy komunistické strany zůstat opravdu komunistickými, nemohou se vzdát ani jednoho článku svého programu, ba ani jednoho článku, který byl přijat za Lenina a tvoří tedy součást t. zv. leninismu. Právě boj o leninismus, to jest o náležitou interpretaci jeho učení, vedl k očistění komunistické strany od všech proudů oposičních a vedl k vytvoření strany od shora až dolů monolitické. A je nepopíratelné, že zejména v tomto monolitismu spočívá základní síla komunismu ve SSSR.

Ze všeho toho, zde jen stručně uvedeného, je snad dosti názorně patrné, jak strana komunistická a tedy i jí vedený a ovládaný Sovětský svaz, se těžce vzdává něčeho, co historicky tvoří součást oněch „ideových zavazadel“, jak se u sovětů s oblibou říká, s nimiž strana přišla k moci.

O d s t í n.

Je tedy hlavní otázkou zjistiti, zda boj proti tomu, proti čemu nyní sověty boj zastavují, to jest zejména proti Společnosti národů a proti politickým koaliciím se státy nesovětskými, tvoří nevyhnutelnou součást komunistického a leninského učení, nebo byl-li snad jen projevem okamžité taktiky, vysvětlitelné atmosférou doby, v níž byl prováděn. A tu lze říci: Listujeme-li dějinami ideových proudů sovětské revoluce a sovětské politiky vnitřní i zahraniční — bohužel jen v duchu, neboť podobného soustavného díla dosud není — přijdeme k závěru, že velmi mnoho z toho, co se v sovětech i největšími autoritami velmi vehementně hlásalo, bylo ceny jen efemerní. Dá se na příklad zjistiti, že Lenin byl v r. 1918 i později pro dohodu se západní Evropou a celým světem — za podmínky okamžitého uzavření míru! — a že by byl vstoupil do Wilsonovy Společnosti národů třeba hned při jejím utvoření. Dá se zjistiti, že bolševici neopustili jen tak beze všeho spojenectví zejména s Francií a že v tomto smyslu Trockij vedl určitá jednání. A dalo by se dokázati, že sovětské komunisty již kolem roku 1926 fakticky opustili linii aktivní podpory zahraničních komunistických stran a sice v té míře, jak byl sovětský svaz postupně uznáván státy jinými. Není neznámo, že Čičerin velmi usilovně se snažil čelit vlivu předsednictva Komunistické internacionály — tehdy v něm rozhodoval Zinověv! — a že od okamžiku účasti sovětských delegací v mezinárodních pracích, velmi ochabla činnost mnohých komunistických sekcí. Kdyby podpora činnosti Komunistické internacionály sovětskou komunistickou stranou náležela k podstatným úkolům sovětské zahraniční politiky, jak neobratná by musila být tato politika, když nechala na pospas odpůrcům takové komunistické sekce, jako byla na příklad italská a turecká, později pak čínská a zejména ně-

mecká? Z těchto negativních zjevů je hlavně viděti, že přes veškeren vliv, jaký má sovětská komunistická strana na zahraniční sekce Komunistické internacionály, bylo ponecháno z převážné části těmto sekcím, aby si svůj boj vybojovaly samy. Ze si komunisté nesovětski chodí pro rozum do Moskvy, je stejně přirozeno, jako že si katolická církevní knížata chodí pro požehnání do Říma. A to ještě Řím daleko více hmotně podporuje na příklad boj svých věrných v Mexiku, než rudá Moskva podporovala boj svých přívrženců v Německu nebo ve Španělsku.

Tím vším má býti řečeno, že přes to, že konstrukce Třetí internacionály je dílem Leninovým a náleží tedy k leninismu, není je pro komunistu a zejména stalinistu noli me tangere, přec jen existuje zde jistý odstín, který nám říká, abychom tuto část leninismu nebrali — při nejmenším prakticky nebrali — za jeho integrální součást.

Jakými máme býti spojenci.

Z toho pak plyne: Mezinárodní situace dnešní změnila se proti letům dřívějším do té míry, že i tak doktrinářské státy, jako je SSSR, musí bráti tuto změnu v úvahu a chtějí-li vésti politiku reální, vyvoditi z ní patřičné důsledky. Sovětský svaz je vyvodil tím, že zdůrazňuje nyní svou tendenci k míru i takovými kroky, jaké dříve byly těžko představitelné, neboť nijak nezapadaly do rámce jeho doktrin. Sovětský svaz a jeho komunisté sice neradi se vzdávají kterékoliv části svých doktrin, ale vzdávají se jich přece, jakmile okolnosti je k tomu donutí a vidí-li, že obejitím dosáhnou beze ztrát cíle, kdežto čelným útokem by si třeba rozbili hlavu. Je třeba však míti na paměti, že i méně důležitých doktrin se vzdávají jen pokud je to účelno a pokud to umožňuje návrat k základnímu programu, jímž bylo, jest a bude zavedení socialismu pokud možno všeobecně. Není tedy třeba pochybovati o spojenecké ceně takového partnera jaký je SSSR jen proto, že v jeho hlavním městě sídlí Třetí internacionála, nýbrž je třeba snažiti se býti partnerem stejně obratným, po případě ještě obratnějším. Společná obrana svádí často k sobě i živly ne-soudodé, společná cesta ke společnému cíli může pak i nejněsnadnějšího partnera usměrniti tak, že zanechá mnohého, co se mně dříve na něm nelíbilo. I ve spojenecké politice záleží na mé vlastní obratnosti, jak si svého spojence zpracují a jak jej dovedu podřídití svému vlivu, po případě, jak sám jeho vlivu podlehnu. Mimo to je známo, že žádné koalice nejsou věčné. Nač tedy dělati tragedii již nyní ze spojení, které teprve doba příští může vyzkoušet?

Je ovšem jedno nebezpečí a tím jsou poměry uvnitř komunistické strany SSSR právě vzhledem k nové sovětské zahraniční politice a k nutnému jejímu důsledku, to jest ještě silnějšímu ztlumení činnosti Komunistické internacionály. Tato nová sovětská politika zahraniční předpokládá totiž stabilisaci a pevnost dnešního stalinsko-litvinovského režimu. Režim tento dnes se vskutku cítí pevný a vůči Komunistické Internacionále si dovolil již na příklad i to, že odročil několikrát její mezinárodní kongres, který již dávno se měl konati. Je ovšem otázkou, zda v důsledku radikální změny sovětské zahraniční politiky nevzniknou uvnitř komunistické strany SSSR opoziční proudy, které zeslabí posici dnešního vedení právě poukazem na to, že dnešní stalinský Ústřední výbor provádí vlastně revisi leninismu, když odhazuje některé věci, které za Lenina patřily do komunistické zbrojnice, co její těžké kusy. Jak situace nyní stojí, je vznik podobné opoalice dnes téměř vyloučen, při nejmenším jako opoalice samostatné. To by se musilo aspoň ukázati nejdříve špatné ovoce první sklizně nové koalici a zahraniční politiky sovětské. Z této

strany tedy jsou všechny obavy zbytečné. Ovšem Nep sovětské zahraniční politiky, který nyní nastává, mohl by přivesti uvnitř komunistické strany k diskusi, kdyby začalo se ve straně vůbec o něčem diskutovat. Ale ani zde perspektivy na nic podobného neukazují.

Summa summarum: Sovětský svaz za dané situace je partnerem v mezinárodně-politických a mezinárodně-hospodářských závazcích stejně spolehlivým, jako každý partner jiný. Určité výhrady je třeba míti sice na paměti, ale ty plynou z celkové vnitřní struktury sovětské, která neskýtá pro nás celkem nic neznámého. Této vnitřní struktury a vnitřní situace jest však třeba pečlivě a soustavně si všimati, neboť jedině ona určuje hodnotu partnera.

Franta Kocourek:

Ze sárského bojiště

Saarbrücken, 6. ledna 1935.

I.

Už jen 7 dnů,

volají velké nadpisy z prvních stran všech zdejších listů dnešního dne. Příští neděle už přinese rozhodnutí: toho dne se konečně otevře brána patnáctiletého potupného zajetí a sárský lid se vrátí do země zaslíbené, do Německa, své vlasti. To hlásají ve všech toninách listy Německé Fronty. Je jich mnoho. Tolik, že pro ně ostatní časopisy není v Sársku ani skoro vidět. Slavný okamžik návratu veškerého sárského obyvatelstva do lůna vlasti je také námět jediného agitačního plakátu, který Německé Frontě dovolil vyvěsit před plebiscitem neochvějně přísný a humorný president sárské vlády, Mr. Knox. Zastavme se před tímto plakátem: mohutný muž pragermánské tváře rozvírá oběma rukama obrovská okovaná vrata, za nimiž uprostřed jasu budoucnosti již tak blízké září hákový kříž. Je načrtnut ku podivu jen slabě růžové a diskretně, patrně proto, aby aspoň v tomto provedení dosáhl milosti Mr. Knoxe, který je humorný, ale ne v těch záležitostech, pro něž sem byl Společností národů dosazen.

Četli jste v novinách, o jaké tři otázky jde při sárském plebiscitu: zůstane-li jako bylo dosud pod správou vládní komise Společnosti národů — status quo, nebo připadne-li Francii, nebo bude-li přičleněno k Německu. Kdybyste chtěli v Saarbrückenu najít projevy francouzského života, ducha a vlivu, hledali byste skoro marně. Město se 130.000 obyvateli je naprosto německé. Francouzské jsou tu jen peníze — zákonným platidlem v celém sárském území jsou výhradně franky — a na štěstí také ceny. „Také francouzská měna ustoupí v sárském území brzo měně německé,“ utěšují své čtenáře *Saardeutsche Illustrierte*, v textu pod obrázkem obchodu s vyvěšenými francouzskými cenami. Informovanější obyvatelé Sárska, ti, kteří vidí do situace Třetí říše a pod povrch agitačních hesel, dodávaných sem z této říše, vědí, že se v tom směru nemají nač těšit. V sárském území je mnohem levněji než v Německu.

Heil Hitler!

je pozdrav zakázaný v Sársku nařízením vládní komise. Ale lidé se jím pozdravují, loučí. Každý jen trochu náročný článek v listech Německé Fronty končí proloženým Heil Hitler. Hoši z Říše píší hochům v Sársku: Heil Hitler! Dívky ze Sárska píší dívkám v Říši o tom, jak se těší, až se vrátí do své vlasti a oslaví příští vánoce už doma. Heil Hitler!

„Milé kamarádky! V den hlasování bude musit domácí paní opustit dům. Kdo ji zastane v kuchyni? Kdo se postará o její děti? Kdo poklidí dobytek? Vy! Nečekejte, až vás o to požádají.

Přihlaste se samy k práci! Tím přispějete k národnímu společenství! Alle für einen — Einer für Alle! Heil Hitler! Gretel Pfaff, Ringführerin.“

Tvář a postava vůdce a říšského kancléře vyhlíží do ulic z většiny výkladů. Na obraze, zvětšeném z pohlednice, jsou zleva do prava čtyři mužové říšských dějin: Bedřich Veliký, ve svém třírohém klobouku, kancléř a kníže Bismarck, ve vysoké, zářivé helmě a zakončení imposantním bodlem, vedle něho polní maršálek a prezident von Hindenburg ve vojenské čepici a konečně vůdce a říšský kancléř Hitler ve své nové čepici. A pod tím nápis, připomínající naše „Co Žižka palcátem...“

Was der König, eroberte,
der Fürst
der Feldmarschall verteidigte,
rettete und einigte der Soldat.

V papírnickví a obchodě galanteriemi o kus dál, v blízkosti domu Deutsche Front, je skladiště a obchod plebiscitními potřebami ve velkém i malém. Tisíce praporečků s hákovým křížem tu čeká své kupce, pásky s hákovým křížem na rukáv, tisíce standart a upomínkových předmětů s tímto znamením, tisíce, desetitisíce Adolfů Hitlerů v nejrůznějších provedení. Muži a chlapani, děvčata a ženy se tísni u pultu a rozebírají sklad s nadšením, bez smlouvání. Hákový kříž a Adolf Hitler — nejhledanější artikl na sárském území před plebiscitem. Teď, týden před datem rozhodnutí, balí ještě toto vítězné znamení do papíru, protože na veřejných místech je zakázáno. Ale očekává se, že 12. a 13. ledna bude vytaženo ze soukromí na ulice, bez ohledu na to, co tomu říká Mr. Knox a jeho policejní ministr Heimburger.

Na francouzsko-sárské hranici.

To už víte z fotografií, že Sársko je krásná země. Pojďte na malou výzvednou procházku politicko-přírodní. Došli jsme k obci Gűdingen, rozptýlené po obou březích Saary. Na křižovatce silnic už těsně před hranicí sársko-francouzskou se zcela nenápadně dostávám do hovoru s mužem, který se v dřevěné a německy čisté Trinkhalle stavil na sklenku piva. Dává si na ní záležet, stejně jako na tom, co říká. Co soudíte o situaci? ptám se neznámého obyvatele Sárska.

„Rozhodně to vyhrájeme. V Německé Frontě je přece organizován dnes kdekdo, až na několik lidí. Ale to nejsou Francouzi. Pravý Francouz, ten si ani nepřeje, aby Sársko připadlo Francii nebo zůstalo tak, jak je. Ti vědí, že Sársko je německé a musí přijít k Německu. Nemyslete si, že se s Francouzi nějak špatně snášíme. O ne. Ti, kteří s námi žijí a znají nás, nás mají rádi a my je taky. Člověk jako člověk, já jsem Němec, ty Francouz, proč ne kamarádi? Ale jsou lidi, kteří chtějí, aby to zůstalo tak, jak to je, protože se z toho mají dobře. Ale to nejsou ani Němci, ani Francouzi, to jsou internacionálové, kteří dělají obchody všude. A takoví chtějí nepokoj a válku. My Němci v Sársku nechceme válku, o ne. My potřebujeme mír, už dlouho si ho přejeme — a zatím je pořád válka. Ani naši vedoucí, ani náš vůdce nechce válku. Vždyť prodělal válku jako voják ve frontě a byl několikrát raněn. Ten ví, co je válka a proto si jí nepřeje.“

Má Hitler v Sársku hodně přívrženců?

„Tady u nás je kdekdo pro Hitlera“, praví můj Neznámý Saar s rostoucím nadšením. „To je muž, který zachránil Německo od zkázy. Je pravda, také udělá sem tam nějakou chybu, ale když se svými přáteli vidí, že se stala chyba a že to nejde kupředu, začne znovu a jinak a zkouší to tak dlouho, až se to zlepší. A ne jako to dělala dřívější vláda, pořád stejně, i když to bylo od začátku špatné. A hlavně: Adolf Hitler

je mladý. A rozumí mladým lidem, přitahuje mladé k práci. Zač stojí práce, kterou dělají jenom staří, už vypotřebovaní lidé? Člověk má pracovat nejvíc když je mladý, když má chuť a sílu.“

„To víte, že přijede, jen co padne rozhodnutí. Říkají a píší, že by tady u nás byl špatně uvítán. Nesmysl. Jen kdyby přijel! Celá země by ho uvítala jako krále, i ti, co jsou dnes proti němu. Hitler je přece krásný muž, líbí se a získává všude, kde se objeví. No, nemám pravdu?“

A jak se daří Němcům v Sársku? Co říkají své situaci?

„Nemáme se tu dobře, pane. Odkud jste? Z Československa? Ah, tam přece žije na čtyři miliony Němců? Sudetských Němců, ty počítáme bezpodmínečně k sobě... Nemáme se tady dobře, žijeme pořád pod cizím panstvím, už tak dlouho. Ale řeknu vám, že je to krásné, být Němci, jako my, žít v takové zemi a bojovat pro vlast. Ne zbraněmi, ale bojovat. A přinášet oběti. Řeknu vám, já taky toužím po tom, aby Sársko bylo připojeno k Německu, a nikde to nezamlčuji, před nikým, protože to považuji za své svaté právo. Ale až se mé přání splní, snad to už nebude tak krásné, jako teď, rozumíte?“

Když jsem postaven před nějakou novou otázkou, čtu o ní knihy, brožury, noviny všech směrů, hovořím s nejrůznějšími lidmi. Ale nejpodstatnější věci, to, co není nikde psáno, najdu obyčejně v hovoru ne s vlivnými osobnostmi, ale s obyčejnými lidmi. Neznámý z Gűdingen, kterého jsem vyzpovídal u sklenky piva, vyslovil — podle mého názoru — jedno ze základních tajemství úspěchu německé propagandy v Sársku a německé duše vůbec: krásný je zápas, krásný je boj za něco německého, krásné je hnát útokem k vítězství, opojné je vítězství, ale — to, co přijde po něm, je už vedlejší. V Němcích je mohutně vyvinut tento pud zápasu pro zápas, se zbraněmi v rukou, ale i beze zbraní, jak pravdivě řekl neznámý z Gűdingen. A kdo umí tento pud podchytit, může s naprostou většinou německého národa dělat, co chce, třeba i proti stavovskému nebo třídnímu vnitřnímu přesvědčení vedených. To je paradox, který vysvětluje ne na posledním místě úspěch Hitlerův. Jen bojovná hesla! A obecně vlastenecký, myticky pathetický a předhistorický i historický válečný obsah! Do boje! K vítězství! Pro velkou věc Německa! Pro svatá práva vlasti! Do boje! O jakou věc Německa, o jaká práva jde, to je v prvním, pro strnutí mas rozhodujícím období subtilní odstín, na tom tolik nezáleží. A potom? Potom je už trochu pozdě.

Několik argumentů Německé Fronty.

Její hlavní list, Sa a a r b r ů c k e r - Z e i t u n g, stíhl den co den z těžkých houfnic na dvě fronty: do těch, kdo jsou pověřeni dodržováním neutrality v Sársku, to jest především do členů sárské vlády a jejich funkcionářů, pokud se nehlásí stoprocentně k Hitlerovi a pokud nevyhovují bezodkladně požadavkům Goebbelsových prostředníků. Druhá fronta, do níž páli sárské usměrněné listy, je složitější: jsou to němečtí socialisté a komunisté, nejaktivnější obránci nezávislého Sárska. Ale ještě větší potíže, zase jiného druhu, vznikají Německé Frontě tváří v tvář mohutnému bloku katolíků, kteří ještě nezapomněli, jak začal Adolf Hitler točit s jejich církví a duchovními.

„Es wird keine glücklichere Stunde geben für dieses neue Deutschland als die, in der wir die Tore aufreissen können und euch wieder in Deutschland sehen“ — citují usměrněné listy výrok Adolfa Hitlera. „Žádáme spravedlnost! Chceme svobodu, mír, práci!... Konec s podporováním zrádců německé vlasti! Pryč s emigrantskou sběří!... Odstraňte všechny, kdo zradili svůj národ a vlast a postavili se do

služeb Francie!... Chceme to, co nám právem a od věků patří!... Německé je Sársko a německé zůstane!“

Co stojí emigranti v Sársku? ptá se S a a r b r ü c k e r Abendblatt a odpovídá: „Je jich v Sársku jeden tisíc jedno sto a z nich devadesát procent dostává podporu, která znamená měsíční zatížení sárského rozpočtu třista tisíc franků měsíčně. Pryč s emigranty! Pryč se separatisty! Pryč se zrádci našeho Německa!“

Deutsche Front kritizuje status quo tímto způsobem:

„Status quo nennamená nic jiného, než rozšiřování francouzského Rýna a sárské políčky kardinála Richelieu: le petit Rhin... Status quo je francouzské řešení malého Rýna, to je separatistům tak jasné jako celému sárskému národu. Separatisté to však zamlčují, protože jim zapalí hubu francouzskými franky... Proč nemáme nikdy připustit status quo? Protože znamená hned Francii. Protože neodvolatelně na všechny časy oddělí Sársko od Německa. Jen vítězná válka by mohla někdy znovu vrátit Sársko k Německu. Ale zda my všichni nechceme mír Evropy, zda nechceme dohodu s Francií, zda nechceme všichni být Němci, v pokojné německé vlasti? Ano — ano a tisíckrát ano — a proto také řekneme a n o dne 13. ledna, ano, k Německu. A proto také nikdy status quo.“

Neděle 6. ledna — poslední mobilisace.

V pevním jitru dnešního dne už hřměly pochody kapel Německé Fronty, která zalarmovala všechny své příslušníky na desátou hodinu dopoledne k masovému projevu na letišti. Dlouho čekala na povolení vlády, konečně se dočkala, s jásotem přijala tuto zprávu. Den poslední mobilisace před plebiscitem na obou frontách, na té, jednotné pro Německo i jednotné pro nezávislost.

Tisícové a tisícové se valili ulicemi, ovládnání pevnou sárskou policií, rozmnoženou zahraničními kontingenty a posílenou mezinárodní armádou. Za zpěvu bojovných písní, pod deštěm, se pohybovala nepřehledná masa směrem letiště.

Prapory, vlajky, pozdravy vztazených rukou, stále nové tisíce lidí se valí ulicemi podle přesně stanoveného programu.

Nástup Jednotné Fronty.

Do těchto závěrečných řádků mi otevřeným oknem zazněla jiná hudba, přihlásilo se to druhé Sársko, to, o němž usměrnění novináři a propagandisté křičí, že neexistuje, že je jen líž. Už od dvanácti hodin začali nastupovat ke svému projevu, ohlášenému na třetí hodinu odpoledne, vyznavači samostatného Sárka a přívrženci Jednotné Fronty. Jejich vlny, s počátku skromné a potom stále silnější, začaly narážet na vlny příslušníků Německé Fronty, jejichž zbytky se vracely v tu dobu do vnitřního města. Nedojde k srážce? Jak přijme tyto neusměrněné Němce, tyto zrádce třikrát denně v tisku Goebbelsově proklínané saarbrückenské obyvatelstvo?

Pěší a jízdní policie, vznešená jako božstvo, ovládá bezvadně s boдрým úsměvem oba nepřátelské proudy, z jejichž malého dotyku by mohl vyšlehnout blesk. Na ulice se sneslo dusné napětí. Ale najednou se ukázalo, že vyznavači tohoto nehitlerovského Sárka nemají v hlavním městě jen nepřátele, jak se mohlo zdát podle nejrůznějších znamení. Najednou se na chodnících zdvihlo několik rukou sevřených v pěst — pozdrav Jednotné Fronty. A ze zástupů pochodu jících radostně a odbojně, zprvu trochu nejistě, ale potom pevněji a pevněji zaznělo třikrát kouzelné slovo: Freiheit! Freiheit! Freiheit!

Svoboda!

Jak podivně a jak krásně zní toto slovo kousek od hranic Třetí Říše, jak úžasně těžké a velké je v ústech Němců! To že jsou zrádci? Tito lidé že jsou vydržováni francouzskými penězi? To že je ksindl?

Freiheit! Freiheit! Freiheit!

Jejich davy rostou. Nové a nové tisíce proudí se všech stran do hlavních tříd, aby se spojily v jeden proud. Na první pohled nápadný rozdíl mezi dopolední a odpolední masou: ti zde, bojovníci za samostatné Sársko, jsou většinou chudí, chudě až chatrně oblečení, proti dobře oblečeným členům Německé Fronty. Udření, ohnutí, ale radostní a věřící, zdvihají sevřenou pěst mladí dělníci a studenti, dívky a stařeny, horníci a lidé z hutí a vrací s nadšením slovo, poslané jim s chodníků vstříc: Freiheit.

Ano, pochopíte to najednou z těchto tváří, plně a živě, stokrát lépe, než z článků a provolání: v Sársku nejde jen o maličkost. V Sársku nejde jen o prestiž jedné nebo druhé strany.

V Sársku jde o víc. Je tu opravdu bojiště. O volnost přesvědčení jde, o svobodu rozhodnutí, o nejdražší lidské statky, které dnes tak snadno přicházejí nazmar a padají do rukou diktátorů, protože s nimi ještě jen málokterí lidé umějí hospodařit. Ulicemi hřmí bojovné písně naplněné jiným obsahem, jiným pojmem vlasti. My chceme zpět k Německu, volají bojovníci Jednotné Fronty, ale ne k hitlerovskému! Es lebe die Freiheit!

Jdete se šiky Nezávislého Sárka, prostoupení vděčností ke všem, kdo se přičinili o to, že je ještě na světě kus Německa, kde mohou Němci svobodně dýchat, myslet, mluvit a zpívat.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

1935, aneb jak se nám povede

Prorokování počasí byla odjakživa živnost nevděčná, protože šlo o přírodu, kterou dosud lidský rozum nezbadal a která si se zvláště a podivuhodnou vytrvalostí dělá co chce, ať jsou lidé s ní spokojeni nebo ne. Prorokování činů lidských a událostí v lidské obci je však daleko nevděčnější, protože lidé jako celek jsou horší než Carmen, již nebyl žádný zákon dán. V posledních dvaceti letech, kdy vše je ve varu a v přestavbě v lidské společnosti, je meteorologie všech druhů ještě riskantnější, než bývala. Nehodláme proto prorokovat, nýbrž chceme apelovat na zdravý lidský rozum, aby z toho, co bylo, pokusil se odhadnouti, co může přijít. Dosud ovšem nevyšly velké hospodářské přehledy za celý rok, které vydávají světové časopisy jako „Times“ nebo „Manchester Guardian“ či dokonce Společnost národů.

Avšak z toho, co známe o průběhu jedenácti měsíců uplynulého roku, můžeme při srovnávání s vývojem posledních let a předválečné a těsně poválečné doby dosti přibližně odhadnout, jak se nám asi v právě počínajícím roce povede.

Namísto dlouhých úvah klademe hned v čelo tohoto článku mapku Evropy, která názorně ukazuje, jak v jednotlivých evropských zemích poklesla hodnota vývozu u srovnání s rokem konjunktury 1929. Správně bychom ovšem měli k této mapce dojít až po všeobecném výkladu evropské politické, hospodářské, měnové, cenové a obchodně-politické situace, protože barvy této mapky jsou ve skutečnosti trapně logickým důsledkem lidského neuměleckví v tak zv. národohospodářské politice. Položíme-li jí však poněkud nelogicky hned na toto místo,

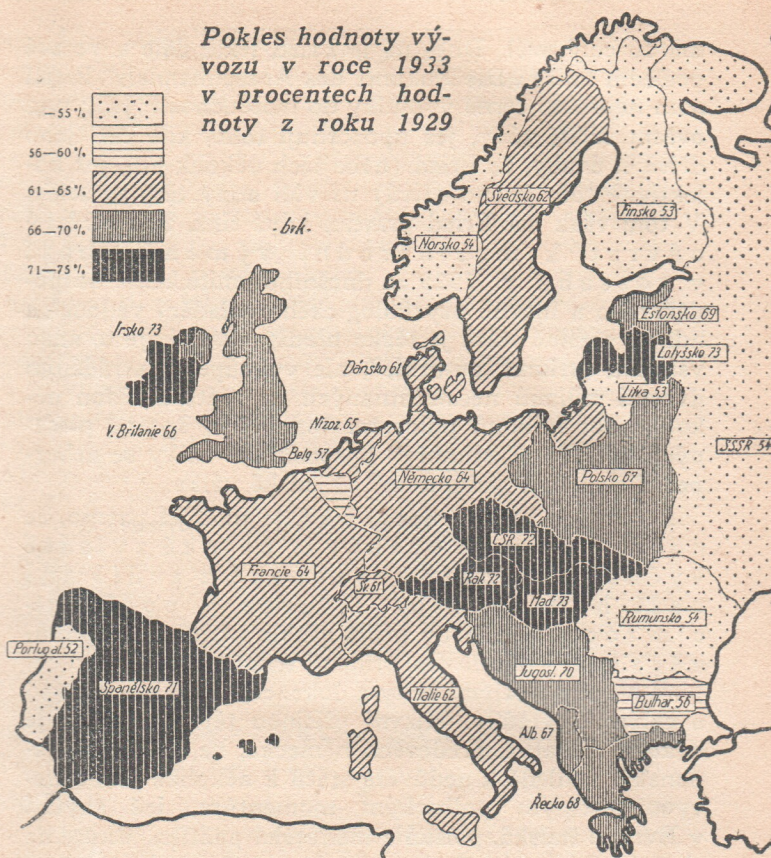
ušetříme si mnoho výkladů a čtenářům hodně cifer, jichž ostatně na ně zbude ještě dost.

Na mapce jsou znázorněny některé státy řídkými tečkami, rozsetými po jejich území. To jsou ty šťastné země, jejichž hodnota exportu r. 1933 poklesla proti r. 1929 nejdříve o polovinu, totiž maximálně o 55%, čili obráceně řečeno, hodnota vývozu těchto států klesla v nejhorším případě na 45% hodnoty, kterou měl jejich vývoz v nejlepší hospodářském roce Evropy, v r. 1929. Rozumí se, že všechny výkyvy jsou již na mapce různými obvyklými statistickými metodami vyrovnány. Mezi tyto „šťastné“ země první kategorie patří, postupujeme-li od západu Evropy k východu, Portugalsko, jehož export klesl o 48% na 52% hodnoty exportu z r. 1929, dále Norsko, jehož vývoz klesl o 46% na 54% hodnoty vývozu z doby před šesti lety, Finsko, které je na tom o jedno procento lépe než Norsko, dále Litva, Sovětské Rusko a Rumunsko, které jsou ve stejné výhodné situaci jako Norsko.

Následuje druhá skupina států, jejichž vývoz co do hodnoty poklesl o 56% až 60%, tedy na 40—44% hodnoty vývozu z r. 1929. Tyto státy jsou označeny vodorovnými linkami. Jsou pouze dva: Belgie a Bulharsko. Třetí skupina států vykazuje pokles exportu o 61% až 65%, tedy na 45—49% hodnoty exportu z r. 1929. Sem patří Francie, Holandsko, Německo, Švýcarsko, Itálie a Dánsko. Pak už přicházíme k velmi vážně postiženým státům, jejichž export klesl o 66% až 70%, tedy zhruba o dvě třetiny na jednu třetinu. Tyto země čtvrté skupiny jsou označeny hustým svislým linkováním. Je to především Velká Británie se svou částí Irského ostrova, Polsko, Estonsko, Jugoslavie, Albanie a Řecko. Konečně docházíme k poslední, páté skupině států, jejichž export se zmenšil katastrofálním způsobem asi o tři čtvrtiny a poklesl na pouhou jednu jedinou čtvrtinu exportu, co do hodnoty z r. 1929. Sem patří Španělsko s poklesem o 71% na pouhých 29% exportu z r. 1929, Československo a Rakousko s poklesem o 72% na 28% hodnoty exportu z r. 1929 a konečně Svobodný stát Irský, Lotyšsko a Maďarsko, jež poklesly v hodnotě svého exportu o 73% na ubohých 27% hodnoty exportu z r. 1929. Černá barva těchto zemí je barvou bídy, která ovšem není ve všech těchto státech stejně intenzivní, nejenom proto, že pokles exportu je vyvolán různými příčinami a má různé průvodní zjevy, ale hlavně proto, že v každém z těchto šestistátů připadala různě velký díl celé národní výroby na vývoz.

Odhadovat tak zvaný „národní důchod“ určitého státu znamená vždycky užívat dat jen zdaleka přibližných, ať se to již děje jakýmikoliv metodami. Někteří moderní národohospodářští teoretikové proto vůbec navrhuji odhadování „národního důchodu“, v němž si líbivala starší národohospodářská generace. Lidové večeřáčky říkají číslům, vysloveným jen tak do vzduchu „hansnumera“, do jisté míry lze připustit, že do této nevědecké kategorie pojmů patří i pojem „národního důchodu“. Československý národní důchod byl odhadován v roce 1929 na 80 miliard Kč ročně. Nyní se asi o polovinu zmenšil. Náš vývoz činil tehdy zhruba 18 miliard Kč, a protože u nás neznáme dosud statistiky celostátní výroby, byla i tato „národní výroba“ (slovo „národní“ je převzato z angličtiny, kde „national“ je toliko pojem se „státní“, proto i naše „znárodnování“ je nepřesný překlad, má se správně říkat „zestátnová-

Pokles hodnoty vývozu v roce 1933 v procentech hodnoty z roku 1929

ní“) tehdy odhadována asi na 40—45 miliard Kč. To znamená, že snad i přes polovinu hodnoty naší celostátní výroby jsme v r. 1929 vyvezli do ciziny.

Od tohoto roku hospodářského blaženství se naše poměry silně změnil v náš neprospěch, hůře a podstatněji, než v převážně většinu ostatních evropských států. O některých příčinách těchto změn jsme psali v loňském cyklu článků o tragickém vývoji nezaměstnanosti u nás a nemůžeme se k nim nyní vracet. Tehdy jsme vyvezli zhruba polovinu a snad i více naší výroby, méně než polovinu jsme spotřebovali doma, nyní asi čtyři pětiny naší celostátní výroby musíme spotřebovat doma a asi jednu pětinu jsme s to vyvézt. Rozumí se, že i to jsou pouhé odhady, třeba sestavené na podkladě svízelných a složitých kalkulací. Protože nyní činí náš export asi 6 miliard Kč, dá se soudit, že naše celostátní výroba nepřesahuje 30 miliard Kč. Pokles celostátní výroby činí tedy ročně asi kolem 15 miliard Kč. Znovu zdůrazňujeme, že jde o pouhé číselné obrazy, o odhady, protože nemáme žádný celostátní index výroby, nemáme sčítání veškeré výroby, jaké existuje již v mnohých průmyslových státech celého světa. Náš Statistický úřad hodlá k němu přikročit asi až za dva roky, protože náš průmysl dosud hlavně z obavy před požadavky zaměstnanců a před kontrolou veřejnosti a státu se bránil udávat pravidelně množství vyrobeného zboží.

Když jsme v „Přítomnosti“ před dvěma a třemi lety psali o Friedových člancích v říšskoněmecké revui Die Tat, kde byly uveřejňovány první kalkulace, jak německé hospodářství má vypadat za „autarkie“, soběstačnosti, jak se má dobrovolně snížit export a všemožně zaškrtnit import, když jsme zde referovali o Friedově knize „Die Autarkie“, která vyšla před dvěma roky, netušili jsme sami, že vlna autarkie zasáhne tou

věda a práce

Příliš málo čísel na světě

Položili jsme prof. Emilu Schoenbaumovi, jenž je z našich světových autorit v matematice, laickou otázku, je-li v matematice vůbec ještě možno dojít k něčemu novému a není-li snad oně krajní meze vědění, jíž je v matematice a pomocí matematiky možno dospěti, již dosaženo. Z rozmluvy o tomto tématu rozvádíme několik základních myšlenek.

Žijeme ve věku vášnivě matematické celé lidského dění, matematické všech věd. Platnost matematiky, která se zdá středoškolskému člověku jakousi hříčkou, se rozšiřuje nejrůznějšími směry. Středoškolský člověk má sklon dívat se na matematiku jako na jakousi abstraktní zábavu, jako na hru se symboly, která se vymýšlí pro kratochvíli některých duchů. To je ovšem omyl; těmi sinusy a cosinusy, které mu v několika třídách gymnasia způsobily tolik nepříjemných chvil a probudily v něm tolik rozhodných pochybností o tom, že by všechny tyhle abstraktní výmysly měly také k něčemu být — tím vším není matematika daleko vyčerpána a zejména tím není určena její funkce v moderním životě. Moderní život se matematickému nad branou stále nových a nových věd se ocitá dnes známý starověký nápis: — Pouze matematikům vstup dovolen.

Snad je tím vinen celý náš školský systém a celý způsob kulturního nazírání oblasti, vystavené převažujícím vlivům středo evropské vzdělanosti, že o matematice vzniká u laiků, u středoškolské inteligence i u absolventů vysokých škol nejrůznějších fakult, nesprávný názor o významu matematiky. Na rozdíl od zemí západních, kde vyučování matematiky je zcela jiné nežli u nás a kde také názor na tuto vědu je zcela rozdílný, máme ustavičně ještě sklon k jednostrannému přeceňování věd filologických a duchovních. I ve Francii je tomu jinak: tam patří vzdělání matematické nezbytně k aparatuře vzdělaného člověka a zejména každého, kdo se zabývá filosofií: Poincaré, Painlevé, Borel, Bergson jsou filosofové matematicky školenými. Matematika je podkladem fyziky, a celé dílo Einsteinovo, to je vysoká matematika, to jsou celé skladby matematických formulí a precisních důkazů ve formě oněch složitých systémů značek, které u matematického laika, byť měl o některou otázku i sebe větší zájem, určitě způsobí, že hned po prvním nahlédnutí pohoršeně sklopne knihu. Einstein neprovozoval nějakých meditativních hříček a neuvažoval neurčitě o nekonečnu a konečnosti, o vesmíru, o hmotě, o síle neb o relativitě nějakým mlhově neurčitým způsobem, jak je to běžnou představou všech laiků. Stejně jsou skoro všichni velcí národní hospodáři v západních zemích matematiky, v Anglii je vůbec nemyslitelné, že by nějaký národohospodář nebo statistik neměl důkladného matematického vzdělání. U nás se národní hospodářství i statistika z rozpaků přiřadily ke studiu právníckému a v národohospodářské vědě, je dosud dosti velký odpor k užívání matematických metod. V anglosaských zemích však takový Irwing Fisher nebo Keynes nebo skoro všichni národohospodáři z kruhu

měrou celý svět. Dnes už je Fried ještě dále a ve své poslední knize „Die Zukunft des Aussenhandels“ kreslí nám naprosto černě vyhlídky do budoucnosti. Jsou tam ovšem určité tóny, jež upozorňují toho, kdo četl jeho dřívější úvahy, že Fried (nebo těch několik lidí, jež kolektivně toto jméno užívá) už vidí stíny této autarkie. V tom však má Fried pravdu, když říká, že rychlý návrat k mezinárodní výměně zboží v rozsahu r. 1929 za dnešního politického, hospodářského a hlavně psychologického naladění vedoucích lidí ve většině států je těžko představitelný. Je to snad vskutku „triumf autarkie“, ale vykoupený strádáním dvaceti milionů nezaměstnaných na světě a bídou několika set milionů polozaměstnaných a špatně placených lidí. Tyto „triumfy“ hospodářské války se nebezpečně podobají „triumfům“ vojenské války.

Z toho, co jsme až dosud řekli, je snad již patrné, že nelze rozumně očekávat nějaké zvláště vydatné zlepšení evropské a tudíž ani naší hospodářské situace v počínajícím roce. Musila by příliš rychle pominouti nedůvěra mezi jednotlivými třídami téhož národa, mezi celými národy a celými státy a dokonce i mezi bloky států a celými světadíly. Hlavní příčinou této nedůvěry je několik diktatur, především německá, ve světě pak japonská, nehledě k nedůvěře států k několika jiným nevypočitatelným politickým momentům, jež skýtají v Evropě italská, polská a maďarská politika. Čím dále tím více je patrné, že jsme již dnes mohli žít na daleko vyšší hospodářské a životní úrovni, protože od poloviny r. 1932 je zcela zřetelně patrné zlepšování ve světovém hospodářství, kdyby nebylo těchto politicko-psychologických příčin. Revoluce v Rakousku, ve Španělsku, stávková hnutí dělníků ve Spojených státech, zavraždění Dollfuse, červnové vraždění v Německu, marseilleský atentát 9. října, nebezpečí ze sárského plebiscitu, to vše jsou věci čistě politické, ale přece úžasné zdržely hospodářské ozdravení Evropy. Jsou-li obavy z války, prosperují jenom zbrojovky, ale neprosperuje hospodářský styk mezi národy, nanebevšest ve vývozu a dovozu zbraní a toho, čeho je k válce potřeba, včetně zlata.

V Evropě nastalo uklidnění, informování diplomati nás ujišťují, že ze sárského plebiscitu válka nebude, ale že příští rok bude opět pohnutý a často dramaticky nejistý. To nejsou momenty, jež mohou oživit důvěru mezi státy, to nejsou důvody, jež mohou dát podklad k uklidnění, bez něhož je zmenšování hospodářské krize téměř nemožné. Vynikal jsem vždy optimismem, avšak i když tento optimismus, bez něhož je jakékoliv tvoření nemožné, neztrácím, přece jen musím otevřeně říci to, co tak jasně ukazují číslíčka a o čem nás poučuje pohled na dynamickou mapu evropské politiky.

To neznamená, že se hospodářské poměry evropské i československé nezlepšily a že nejsou vyhlídky do počínajícího roku nadějnější, než byly před rokem. Jsou. Pro tento názor mluví řada číslíček, jež byly zjištěny jednak národohospodářskou kanceláří Společnosti národů, jednak americkou Bureau of Labor Statistics a různými vědeckými ústavy, jež se na podkladě opatrně sbíraného a posuzovaného materiálu obírají zkoumáním hospodářské přítomnosti a pravděpodobného hospodářského vývoje. Podáme alespoň povšechný přehled o těchto základních datech, jimiž se podrobněji budeme obírat v příštích úvahách.

Rooseveltova mají důkladné matematické vzdělání.

Potřebujeme čísla, čísla, čísla, máme-li přesně zjistiti souvislost všech těch velikých dění našeho nesmírně složitého života hospodářského a společenského. Tato čísla představují onen empirický materiál, bez něhož nemůžeme jednotlivé složky tohoto dění poznávat, studovati nebo na ně působiti. Těchto čísel však dosud nemáme, máme málo kvantitativního vědění o nejdůležitějších otázkách lidského života. Srovnáme-li stav našeho vědění o vesmíru se stavem našeho vědění o věcech hospodářských, musíme se přiznati, že v hospodářství žijeme ještě daleko v temném středověku v dobách před Tychonem de Brahe.

Astronomie začala býti vědou asi před třemi sty lety, teprve tehdy, když výtečný pozorovatel Tycho de Brahe, žijící v Praze na Rudolfově dvoře, zdokonalil způsoby pozorování, dal se do sbírání prvního vědeckého materiálu, položil základ k našemu přesnému empirickému vědění o tom, co se děje na obloze. Před tím se dívali lidé na nebe s myslí náboženskou, s meditacemi filosofickými, se sklony estetickými — asi tak, jak se dnes díváme na různá dění v lidském životě sociálním. Tycho Brahe však se pustil do strašně namáhavé práce, do hrozné otročiny, k níž tehdy ještě neměl ani dalekohledů: shromáždil první přibližně přesný materiál o polohách Marta a jiných planet na obloze. Když tento materiál, nepřehledný a zmatený, dostal do rukou jeho přítel, vzdělaný matematik Kepler, vyvodil z něho nesmírně významné zákony Keplerovy. A tak měl již připravenou cestu Newton, jenž důsledky těchto zákonů ještě zevšeobecnil a odvodil zákony gravitační, na nichž je založena astronomie podnes. Tak vypadala cesta do nového věku v astronomii.

V národním hospodářství však tápeme ještě v předtychonovském temnu středověku, nejsme ještě ani na onom prvním stupni, v němž by byl sebrán empirický materiál, chybějí nám ještě všechna čísla. Je třeba zjistiti, platí-li v této nesmírně složité materii, při níž spolurozhodují i elementy duševní a jiné, platí-li tu také přesné všeobecné zákony. Tyto zákony budou patrně nesmírně složitější, abychom je však mohli zjistit, k tomu potřebujeme sebrání empirického materiálu číselného o všech družích společenského dění. A to není obor, v němž by šlo o slávu nebes: tady jde o chléb, o bídu, o válku, o porody, o nezaměstnanost. Kolem je temno, středověk, nevíme nic o tom o všem. Vždyť my neznáme ani nejdůležitějších faktů o československém národním životě. Vždyť my neznáme ani statistiku národní produkce a s malou výjimkou hornictví a hutnictví nemáme ani tušení o tom, co se vyrobilo v roce 1931 v našem textilu, nevíme to ani o žádném oboru jiném. Vždyť my nemáme vůbec žádnou statistiku konsumní, nemáme statistiku výdělkovou, nemáme statistiky mzdové. Na všech těchto polích tápeme ve vzduchu a musíme si vypomáhati pouhými dohady nebo náhražkami řádného statistického šetření.

A co je nejhorší: vždyť my nevíme téměř nic o nezaměstnanosti, nevíme kolik je nezaměstnaných, s bídou konstatujeme sotva počet uchazečů o práci, nemáme ani zdání o tom, jak jsou nezaměstnaní členění, jak dlouho trvá jejich stav bez práce,

jaké jsou jejich poměry rodinné. Když by se objevil u nás nějaký československý národohospodářský Newton, který by měl stanovit zákony československého hospodářského dění, jestliže a pokud podobné zákony vůbec existují, stál by tu před naprostým nedostatkem kvantitativních faktů. Tento nedostatek však neztěžuje vědeckou práci pouze na poli národohospodářské teorie. Také pro státníka a politika, který má vyvozovati praktické důsledky ze spolehlivého statistického poznání a rozhodovati na jeho základě o důležitých hospodářských otázkách, také pro ně je tento naprostý nedostatek znalosti hospodářských faktů velikým handicapem. Jednak je to vinou nedostatečného vybavení ústavů, které by tato potřebná čísla měly zjistit, jednak vinou toho, že jsou silné hospodářské zájmové skupiny, které se brání tomu, aby podobné statistické údaje byly publikovány. Statistika o zatížení soukromého hospodářství mzdami, daňovými a sociálními břemeny, která na podnět Englišův byla u nás pořízena a která zjistila, jak nízké jsou u nás mzdy, nebyla publikována. Přes úspěšnou činnost Státního statistického úřadu nemáme dosud těchto důležitých vědění. Nemáme čísel, a marně voláme matematiky o pomoc na tomto nejdůležitějším poli lidské činnosti, kde se bez matematiky nemůžeme hnouti s místa.

To je jen jeden z příkladů důležitosti matematiky v dnešním životě. Matematika není daleko ještě věda hotová: naopak, jen některé z mnohých jejích úseků jsou detailně vypracovány a dobudovány, jsou tu však celá obrovská pole nevzdělaná, k budově matematiky zbývá vystavěti obrovská křídla i veliké části centrálních budov. Staví se, skoro jako ve všech vědách, bez ústředního plánu, bez hlavního stavitele určujícího práci, někdo přidává výklenek na tom konci budovy, jiný na jiném. Čeští matematici mají velice významné světové postavení v tomto budování matematiky, a ve mnohých jejích oborech máme světové odborníky, k nimž příjíždějí jejich kolegové až z dalekých západních států na poradu.

K tomu, abychom se třeba zběžně dotkli některých nejzajímavějších problémů a výsledků moderní matematiky, abychom si všimli nesmírně důležitých aplikací matematiky v biometrii, v ekonometrii, abychom se dotkli obrovského významu, který dnes má počet pravděpodobnosti, abychom ukázali, kolik in t u i c e bylo třeba k jejím nejgeniálnějším objevům, k tomu všemu se vrátíme v podrobnějším zhodnocení.

Žijeme ve věku vášnivé matematisace nejrůznějších oborů věd, můžeme dokonce tvrdit, že po mnohých stránkách je to i určitá matematická epidemiologie. Přes tisíciletou minulost matematiky však nemůžeme ani v nejmenším tvrditi, že by matematika byla vědou ukončenou a že v matematice nebylo nic nového: matematika je věda stále mladá a stále objevující nové a nové světy k obohacení a nesmírně cennému zpřesnění našich vědomostí o lidstvu. Matematická metoda nám pomáhá přesně zjistiti konkrétní fakta, kterých potřebujeme. Jsme dnes daleko od oné doby, kdy se i astronomické teorie vymýšlely logickými konstrukcemi bez ohledu na skutečnost, a kdy slavný německý filosof, jenž byl upozorněn na to, že se jeho spekulativní teorie nekryje s konkrétními fakty, odpověděl: „Tím hůře pro ta fakta.“

feuilleton

Ramón Gomez de la Serna:

Nejobyčejnější veřejné podvody

Dovolujeme si uplatnit své skromné přesvědčení. — Veškerá prohlášení, která prý učinil ministr N. v deníku X. ve svém interviewu, jsou naprosto vymyšlena, a v telegramu, který naší redakci došel, p. ministr veškeré tyto výroky rozhodně dementuje.

Snímek zhotovený ve chvíli nehody.

Továrna ručí za naprostou bezvadnost každé dodané objednávky.

Diplomy a zlaté medaile z velikých světových výstav.

Akademie krásných umění.

Čerství kapři.

Zakoupeno.

Dvorní dodavatel.

Již jen několik málo výtisků na skladě.

Nepovoláním je zdržování se na jevišti přísně zakázáno.

Naše žárovka s kovovým vláknem ELEPHANT je nezníčitelná.

Tento depilační prostředek odstraní i nejhrouževnatější vlas navždy.

Levné společenské cesty.

Podle úředního sdělení nevyskytl se ani jediný případ tyfu ani neštovic.

Nic není snazšího, než dosáhnouti stupňování vývozu touto cestou.

Umělecké předměty.

Prostředek proti mořské nemoci, jenž ještě nikdy neselhal.

Odstraní všechny mouchy.

Prosí se, aby se personálu zpropitné nedávalo.

Druhé patro.

Ministr odešel ze zdravotních důvodů na dočasnou dovolenou.

Zastřelen na útěku.

Na dnešní představení se volné vstupenky nevydávají.

Pozvánka je nepřenositelná na jinou osobu.

Vrátíme se ještě podrobněji k posudku této významné knižní novinky.

Jen jediné představení.

Vrátiv se právě z cesty, nalézám teprve nyní váš dopis.

Výsledek nálepkové soutěže bude znám teprve po Novém roce. — Prostředek na vyléčení rakoviny nalezen.

Drahá tetičko!

Nový prvek nalezen.

Vláda má v úmyslu snížit celní sazby.

Spěšný dopis.

Poctivý nálezce bude odměněn.

Našemu novému redakčnímu kolegovi přejeme všechno nejlepší.

Ruská kůže.

Objeven pravý portrét Shakespearův.

Tentokrát si stát zakoupení tohoto uměleckého díla určitě nedá ujit.

Všechny ceny byly sníženy na polovinu.

Starožitnosti.

Náš prostředek proti vadnutí ňader byl tisíckrát s úspěchem vyzkoušen. Sta děkonných dopisů k nahlédnutí.

Denně sklízeli cvičení psíci pana Pirulího bouřlivý potlesk.

O novém obsazení profesorského křesla, uvolněného smrtí prof. K. se dosud nejednalo.

Od téhož autora je v tisku.

Demonstračního průvodu se účastnilo přes pět tisíc osob.

Demonstrace se účastnila hrstka hulákajících mladíků.

Antiseptický holičský závod.

Čistí, dodává vysoký lesk a zvyšuje trvanlivost kůže.

Policie je pachatelů již na stopě.

Doplněné vydání.

Pour le mérite.

dopisy

O naše university

Vážený pane redaktore,

nechci zneužívat Vaší laskavosti ani trpělivosti čtenářů a řeknu k odpovědi p. kolegy Rádlu jen několik slov. Přiznávám se, že nevidím věci tak černě jako on a nepřikládám ani demonstřujícím studentům ani prof. Dominovi takový význam jako on. Ale vidí-li prof. Rádl v těchto věcech opravdu tak vážné nebezpečí, je tím spíše povinen činit vše, aby mu čelil. První místo, kde má řádný profesor university volati po nápravě universitních věcí, je jeho sbor. V lednu je sedění sboru přírodovědecké fakulty Karlovy university. Tam ať řekne, s čím je nespokojen a co navrhuje k vyjasnění a zlepšení situace. V opravdovém zápase o dobrou pověst university nebude osamocen.

S prosbou, abyste těchto několik řádků laskavě otiskl, poručím se Vám v úplné úctě oddaný
Dr. B. Bydžovský

Konec historie falešných obrazů

Milý pane redaktore,

na mou poznámku ve 44. čísle Přítomnosti ze dne 31. října 1934, kterou jsem vytýkal Umělecké besedě, že z 52 vystavených obrazů je 33 falešných, ozval se již 9. listopadu 1934 ve Venkovu pan F. V. Mokrý, který mimo osobní urážky — ty nechávám stranou — mi vytýkal:

„Že nikoliv z vlastního názoru, protože je patrné, že obrazům a malbě vůbec nerozumím, ale patrně z nějakého cizího podnětu, upírám pravost obrazům, jichž původ pravosti jest nesporný,

že jde vesměs o díla vysoké a nesporně umělecké úrovně, že můj úsudek je neseriosní a při nejmenším ukvapený“, dále, „že vystavení těchto obrazů vykonalo velikou službu pro zhodnocení sběratelské práce a milovníkům našeho staršího umění způsobilo velikou radost a že jen pro tento zájem byla výstava uspořádána a nikoliv pro jiný“, jak prý já se domnívám ve svých „výmyslech“.

Abych umožnil všem přátelům falešných obrazů důkaz, že tyto obrazy jsou skutečně pravé, že jejich obrana je spravedlivá a že nemám skutečně pravdu, podal jsem sám tiskovou žalobu, kterou se zabýval krajský trestní soud v Praze. Bohužel přátelé falešných obrazů nevytrvali a důkaz pravdy nenastoupili, naopak redakce prohlásila, že se s obsahem článku pana F. V. M. neztotožňuje a proto veškerá v něm obsažená tvrzení odvolává.

Musím tedy považovat věc soudně za vyřízenou, ale kdyby páni odpůrci byli tak laskaví a zažalovali mě, pak rád nastoupím důkaz pravdy a prohlašuji předem, že já před sporem neuteču.
B. Palkovský.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.